

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού

Έκθεση Επίσκεψης – Αυτοψίας Συνηγόρου του Πολίτη στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: Γιώργος Μόσχος
Ειδικοί Επιστήμονες:
Ματίνα Πούλου, Αλεξάνδρα Μοσχοπούλου, Όλγα Λυσανδροπούλου, Έλενα Μάρκου

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2010

Περιεχόμενα

I. ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ	4
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	4
<i>Διαπιστώσεις</i>	4
II. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ	7
1) Κτιριακές εγκαταστάσεις.....	7
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	7
<i>Διαπιστώσεις</i>	7
2) Ατομική υγιεινή	8
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	8
<i>Διαπιστώσεις</i>	9
3) Διατροφή - Ενδιαίτηση.....	9
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	9
<i>Διαπιστώσεις</i>	10
4) Υγειονομική Περίθαλψη	11
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	11
<i>Διαπιστώσεις</i>	11
5) Κοινωνική Υπηρεσία – Ψυχολογική υποστήριξη	12
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	12
<i>Διαπιστώσεις</i>	12
6) Προαυλισμός - Άθληση - Ψυχαγωγία	13
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	13
<i>Διαπιστώσεις</i>	13
7) Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.....	14
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	14
<i>Διαπιστώσεις</i>	14
8) Νομική συμπαράσταση – συμβουλευτική.....	15
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	15
<i>Διαπιστώσεις</i>	15
9) Κατάρτιση - Εκπαίδευση.....	16
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	16
<i>Διαπιστώσεις</i>	16
10) Εργασία και ασφάλιση	19
<i>Ισχύουσα Νομοθεσία</i>	19
<i>Διαπιστώσεις</i>	20
11) Ειδικότερα ζητήματα	20
III) ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	22
A. Εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας	22
B. Νομοθετικές προτάσεις	25

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη, αποτελούμενο από το Βοηθό Συνήγορο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, κ. Γιώργο Μόσχο και τέσσερις ειδικές επιστήμονες από τα Τμήματα Δικαιωμάτων του Παιδιού και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, επισκέφθηκε, με βάση τις διατάξεις των άρθ. 3 παρ. 3 και 4 παρ. 5 του Ν. 3094/2003 και του άρθρου 52 παρ. 7 του Σωφρονιστικού Κώδικα (προσθήκη με άρθ. 20 παρ. 2 του Ν. 3772/2009), το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα στις 4 Μαρτίου 2010. Η επίσκεψη περιλάμβανε αυτοψία στους χώρους του Καταστήματος και καταγραφή, ύστερα από επικοινωνία με το προσωπικό και την αρμόδια Εισαγγελέα Ανηλίκων, των προβλημάτων που σχετίζονται με την κράτηση και τη διαβίωση των κρατουμένων. Σε συνέχεια της παραπάνω επίσκεψης εξάλλου πραγματοποιήθηκε, στις 23-3-2010, και ιδιαίτερη συνάντηση με την κοινωνική υπηρεσία και τους ψυχολόγους του Καταστήματος.

Από τις επικοινωνίες και την επίσκεψη των χώρων προέκυψαν οι διαπιστώσεις που καταγράφονται στη συνέχεια. Για λόγους συστηματικούς σε κάθε επιμέρους ενότητα παρατίθεται και το αντίστοιχο πλέγμα διατάξεων του Σωφρονιστικού Κώδικα (Ν. 2776/1999) και του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Ειδικών Καταστημάτων Κράτησης Νέων (Υ.Α. 62367/2005, Υ.Α. 41841/2006)..

I. ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

Ισχύουσα Νομοθεσία

Στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα κρατούνται ανήλικοι (εφηβικής ηλικίας) και ενήλικοι μετεφηβικής ηλικίας άρρενες, σύμφωνα με το άρθρο 12 του Σωφρονιστικού Κώδικα (ΣΚ).

Η διάκριση των νεαρών κρατουμένων από τους υπολοίπους στηρίζεται στο βιολογικό κριτήριο, ωστόσο, υπαγορεύεται και από την ιδιόμορφη ψυχολογία τους (ψυχολογικό κριτήριο). Δυστυχώς η μεταχείριση των ανηλίκων και νεαρών κρατουμένων δεν διαφοροποιείται δραστικά από τη μεταχείριση των υπολοίπων κρατουμένων, εκτός από την πρόβλεψη για την κράτησή τους σε ειδικούς χώρους (άρθ. 12 ΣΚ).

Ειδικά για τα Καταστήματα Κράτησης Νέων δεν γίνεται αναφορά σε διαχωρισμό με βάση την ηλικία. Η τοποθέτηση του νεοεισερχόμενου κρατουμένου σε συγκεκριμένο τμήμα γίνεται με απόφαση του Συμβουλίου της Φυλακής. Το τελευταίο μπορεί μάλιστα να κρίνει αναγκαία την κατ' εξαίρεση τοποθέτηση του κρατουμένου σε ειδικό χώρο προστασίας, όταν διαπιστώνεται ότι έχει ανάγκη ειδικής μεταχείρισης, λόγω ιδίως διαφορών με συγκρατούμενους του, αυτοκαταστροφικών τάσεων, προβλημάτων υγείας ή γενετήσιας ιδιαιτερότητας και εφόσον υφίστανται οι προϋποθέσεις υποδομής και στελέχωσης (άρθ. 10, 24 παρ. 5 ΣΚ).

Ένα δεύτερο βασικό κριτήριο αφορά την προσωρινή κράτηση. Ειδικότερα, το άρθ. 15 του ΣΚ ορίζει ότι: *«Άτομα που εισάγονται στα καταστήματα κράτησης, είτε δυνάμει αιτιολογημένου δικαστικού εντάλματος σύλληψης ή προσωρινής κράτησης είτε δυνάμει βουλεύματος δικαστικού συμβουλίου, διαμένουν σε χωριστά τμήματα των αντίστοιχων για την κατηγορία τους καταστημάτων (γυναικών, ανδρών) ή σε ιδιαίτερους χώρους, δίχως επικοινωνία με τους λοιπούς κρατουμένους. 2. Οι συνθήκες διαβίωσης υποδίκων στο Κατάστημα προσεγγίζουν κατά το δυνατόν τις συνθήκες της ελεύθερης διαβίωσης. Δεν υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς της ελευθερίας εκτός από εκείνους που είναι απαραίτητοι για την ομαλή διεξαγωγή της ανάκρισης, σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφος 4 του παρόντος».*

Διαπιστώσεις

Στο Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα κρατούνταν, κατά το χρόνο επίσκεψης του κλιμακίου του Συνηγόρου του Πολίτη, 335 άτομα ενώ μας αναφέρθηκε ότι κατά περιόδους ο αριθμός των κρατουμένων είναι μεγαλύτερος.

Ο διαχωρισμός των κρατουμένων γίνεται στην πράξη με διάφορα κριτήρια, με κύριο στόχο, κατά δήλωση των αρμοδίων, την ασφάλεια των ίδιων. Βασικό κριτήριο φάνηκε να αποτελεί πάντως η εθνική καταγωγή, ενώ δεν εφαρμόζεται ο διαχωρισμός σε υποδίκους και μη. Διαπιστώθηκε ότι η ηλικία των κρατουμένων δεν φαίνεται να αποτελεί σταθερό κριτήριο διαχωρισμού, αλλά αξιολογείται κατά περίπτωση και με βάση τις δυνατότητες του καταστήματος. Σύμφωνα με τη Διεύθυνση του Καταστήματος, σε ορισμένες περιπτώσεις εκτιμάται ότι είναι προτιμότερο να τοποθετηθεί ένα μικρότερης ηλικίας παιδί μαζί με μεγαλύτερης ηλικίας άτομα (λ.χ. ομοεθνείς του), προκειμένου να το προστατέψουν. Ο διαχωρισμός με ηλικιακά κριτήρια κρίνεται πάντως από το Συνήγορο του Πολίτη ως θεμελιώδους σημασίας, ιδίως για τους ανήλικους κρατουμένους, που είναι πιο ευάλωτοι σε αρνητικά πρότυπα και επιρροές.

Σε ό,τι αφορά ειδικότερα τη σύνθεση του πληθυσμού των κρατουμένων, παρατίθενται οι ακόλουθες παράμετροι, που σχετίζονται ως ένα βαθμό και με τα διαπιστούμενα προβλήματα:

Εθνικότητες: Στο Κατάστημα Αυλώνα υπήρχαν, κατά το χρόνο της επίσκεψης του Συνηγόρου του Πολίτη, παιδιά και νέοι με 24 διαφορετικές εθνικότητες, γεγονός που επιτρέπει εύλογο προβληματισμό σχετικά με τις δυσχέρειες που απορρέουν από τις διαφορές γλώσσας και κουλτούρας, σε συνδυασμό με τις επίσης δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης που περιγράφονται στη συνέχεια της έκθεσης. Ειδικότερα, εντοπίστηκαν Έλληνες σε ποσοστό 27,5% (92 κρατούμενοι), Αλβανοί 23,9% (80 κρατούμενοι), Αφγανοί 8% και Τούρκοι 7,8%. Οι λοιπές εθνικότητες (Ιρακινοί, Παλαιστίνιοι, Πακιστανοί, Σομαλοί, Ρουμάνοι, Βούλγαροι, κλπ.) απαντώνται σε μικρότερα ποσοστά.

Ηλικίες: Κατά το χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν στο Κατάστημα 2 ανήλικοι ηλικίας 14 ετών, 8 ανήλικοι 15 ετών, 7 ανήλικοι 16 ετών, 18 ανήλικοι 17 ετών, 27 ανήλικοι και νεαροί ενήλικες 18 ετών (γεννημένοι το 1992, ενηλικιωμένοι ή μη), 56 νέοι 19 ετών (γεννημένοι το 1991) και 37 ηλικίας 20 ετών. Όπως καθίσταται εξάλλου σαφές από τη μελέτη του σχετικού Πίνακα που μας επιδείχθηκε, σε πολλές περιπτώσεις η αναγραφή ημερομηνίας γέννησης είναι ενδεικτική, λόγω έλλειψης σχετικών πιστοποιητικών, με αποτέλεσμα να μην επιβεβαιώνεται απόλυτα η ακρίβεια των στοιχείων. Λαμβανομένων υπόψη των παραπάνω επιφυλάξεων παρατηρείται ότι στο σύνολο των 335 κρατουμένων 17 παιδιά ήταν κάτω των 16 ετών, ενώ η περίπου οι μισοί κρατούμενοι (περί τους 120) ήταν στο όριο της ενηλικίωσης ή μετέφηβοι.

Αδικήματα: Κατά το χρόνο της επίσκεψης, 104 άτομα (περίπου το 1/3 των κρατουμένων) κρατούνταν για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Το 1/3 επίσης των νέων κρατούνταν για κλοπές και ληστείες, ενώ 61 άτομα βρίσκονταν στο Κατάστημα για παράνομη είσοδο στη χώρα (23) ή παράνομη μεταφορά αλλοδαπών. Από τα 17 παιδιά που ήταν κάτω των 16 ετών τα 6 κρατούνταν για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, 6 για κλοπές – ληστείες, 2 για παράβαση της νομοθεσίας περί αλλοδαπών (παράνομη είσοδο, διευκόλυνση παράνομης παραμονής αλλοδαπών στη χώρα) και τα λοιπά για άλλα αδικήματα (αποπλάνηση ανηλίκου, αποδοχή προϊόντων εγκλήματος, απόπειρα ανθρωποκτονίας). Αλλά και σε ό,τι αφορά τα μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά, η παρατήρηση ήταν ανάλογη: στο σύνολο των κρατουμένων που φαίνονταν γεννημένοι μετά το 1992 (18 άτομα), 9 κρατούνταν για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, 3 για κλοπές – ληστείες, 2 για ανθρωποκτονία ή απόπειρα, 3 για παράνομη μεταφορά αλλοδαπών στη χώρα και 1 για αποπλάνηση ανηλίκου. Το είδος των αδικημάτων, στα οποία φέρεται να εμπλέκεται η πλειοψηφία των κρατούμενων ανηλίκων (παράβαση νομοθεσίας περί ναρκωτικών, αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, παράβαση της νομοθεσίας περί αλλοδαπών) ενισχύει αναπόφευκτα τον ούτως ή άλλως διατυπωμένο, επιστημονικά και εμπειρικά τεκμηριωμένο, σκεπτικισμό σχετικά με τη σκοπιμότητα της κράτησής τους, ιδίως υπό τις συνθήκες που αυτή λαμβάνει χώρα.

Ειδικότερα ζητήματα που σχετίζονται με τη σύνθεση του πληθυσμού των κρατουμένων και, περαιτέρω, με την υπερφόρτωση του Καταστήματος Αυλώνα είναι: α) η παραμονή στο Κατάστημα αλλοδαπών που έχουν ολοκληρώσει την έκτιση της ποινής τους, αλλά παραμένουν κρατούμενοι έως τη δικαστική απέλασή τους ή τη χορήγηση άδειας παραμονής λόγω ανέφικτης απέλασης («παραμένοντες», άρθ. 2 παρ. 3 του Εσωτερικού Κανονισμού). Οι σημαντικές καθυστερήσεις στην επικοινωνία των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και στην έκδοση των απαραίτητων δικαστικών αποφάσεων συνεπάγονται την παράταση της κράτησης των παραπάνω ατόμων συχνά επί μήνες, σε αναμονή μιας απάντησης. Αυτό συνεπάγεται σοβαρή ψυχολογική επιβάρυνση για

τα ίδια, αποτελεί αναμφίβολα παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ προφανώς επιβαρύνει σημαντικά και το Κατάστημα. **β)** η *ολιγοήμερη κράτηση* (διάρκειας 8 ημερών) *λόγω αδυναμίας καταβολής των δικαστικών εξόδων*. Όπως επισημάνθηκε ενδεικτικά από τη Διοίκηση του Καταστήματος, κατά το περασμένο έτος πάνω από 400 άτομα κρατήθηκαν επί οκτώ ημέρες για τον παραπάνω λόγο. Το φαινόμενο αυτό, παρόλο που συμφωνεί με την ισχύουσα νομοθεσία, αποτελεί ένα πρόσθετο σημαντικό λόγο επιβάρυνσης της λειτουργίας του καταστήματος, από πλευράς τόσο διοίκησης και κόστους όσο και από την οπτική του επιπλέον συνωστισμού των νέων ατόμων στους ήδη ασφυκτικά γεμάτους χώρους και της αναστάτωσης που προκαλείται από την αυξημένη κινητικότητα του πληθυσμού. **γ)** *Κράτηση λόγω αδυναμίας πληρωμής της χρηματικής ποινής*. Το γεγονός αυτό συνδέεται σχεδόν αποκλειστικά με τους αλλοδαπούς κρατούμενους, οι οποίοι στερούνται οικογενειακού και γενικότερα στηρικτικού πλαισίου στην Ελλάδα. Αυτονόητο είναι ότι στην περίπτωση διαπιστωμένης αδυναμίας του κρατούμενου, η κράτηση ειδικά ανηλίκων και νέων ατόμων στερείται οποιασδήποτε θετικής πλευράς. **δ)** Επιπρόσθετα αξίζει να επισημανθεί ότι στην υπερφόρτωση του ΕΚΚΝΑ συμβάλλει και το γεγονός ότι σχεδόν οι μισοί κρατούμενοι ήταν *προσωρινά κρατούμενοι*. Αυτονόητο είναι ότι η παραπάνω εικόνα, εκτός της άμεσα ορατής αρνητικής επίπτωσης της συμφόρησης του καταστήματος, συνδέεται με τις επιφυλάξεις ως προς την εγκληματοπροληπτική ή άλλη αξία του μέτρου. **ε)** *Κράτηση αποκλειστικά για το αδίκημα της παράνομης εισόδου στη χώρα*. Η κράτηση αυτή διαρκεί περίπου ενάμισι μήνα και στη συνέχεια συχνά παρατείνεται εξαιτίας των χρονοβόρων διαδικασιών και καθυστερήσεων που περιγράφηκαν παραπάνω (περ. α').

Επισημαίνεται ότι οι παραπάνω περιπτώσεις βραχείας κράτησης ή παράτασης κράτησης συμβάλλουν επίσης στην αυξημένη κινητικότητα του πληθυσμού του Καταστήματος. Χαρακτηριστική ήταν η εκτίμηση του Διευθυντή του Καταστήματος ότι μέσα σε ένα έτος πέρασαν από το Κατάστημα περίπου 1.400 άτομα, με όλες τις αρνητικές επιπτώσεις του φαινομένου αυτού.

II. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

1) Κτιριακές εγκαταστάσεις

Ισχύουσα Νομοθεσία

Ο ΣΚ προβλέπει ρητά ότι η «δυναμικότητα των αυτοτελών καταστημάτων κράτησης δεν πρέπει να υπερβαίνει τους τριακόσιους κρατούμενους» (άρθ. 20 και 87 παρ. 5 ΣΚ). Συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά το ΕΚΚΝΑ σημειώνεται ότι μέχρι το 1999 η προβλεπόμενη χωρητικότητα ήταν 150 κρατούμενοι (με υπολογισμό 2 κλινών ανά κελί), ενώ από το 2000 ορίστηκε σε 308.

Ο ισχύων ΣΚ (άρθ. 21) προτίμησε το σύστημα της ταυτόχρονης ύπαρξης ατομικών κελιών και θαλάμων το πολύ έξι ατόμων. Τα ατομικά κελιά πρέπει να έχουν διαστάσεις 3μ.Χ 3μ.Χ 4μ. συνολικής χωρητικότητας 35 τ.μ., ώστε να χωρούν τραπέζι, κάθισμα και ντουλάπα. Η πρόβλεψη πάντως αυτή δεσμεύει τα καταστήματα που θα ιδρυθούν μετά το 1999 (άρθ. 87 παρ. 5 ΣΚ).

Προς εξασφάλιση των ρυθμίσεων του νόμου ως προς τις συνθήκες υγιεινής και την εν γένει κατάσταση των κτιριακών εγκαταστάσεων ο ΣΚ προβλέπει τη διενέργεια υγειονομικού ελέγχου των καταστημάτων κράτησης από τον Υγειονομικό Επιθεωρητή του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή από την Υγειονομική Επιθεώρηση της τοπικής Νομαρχίας, με συμμετοχή ενός εκπροσώπου του ιατρικού συλλόγου (άρθ. 25 και 26 ΣΚ). Τη μέριμνα για τη διενέργεια του υγειονομικού ελέγχου, που γίνεται το πρώτο δεκαήμερο κάθε τριμήνου, έχει ο αρμόδιος δικαστικός λειτουργός, ο οποίος και παρευρίσκεται κατά τη διάρκειά του (άρθ. 26 ΣΚ, άρθρο 7 παρ. 3 στοιχ. 16).

Διαπιστώσεις

Η εφαρμογή των προβλέψεων του νόμου σχετικά με τις κτιριακές εγκαταστάσεις είναι εξαιρετικά δύσκολη στην πράξη, λόγω αφενός της προϋπάρχουσας κτιριακής υποδομής και αφετέρου του υπερπληθυσμού του καταστήματος. Στο ΕΚΚΝΑ, όπως ήδη προαναφέρθηκε, υπάρχει πραγματική υποδομή για 150 άτομα, ενώ κρατούνταν περίπου 335 -και σε άλλες περιόδους περισσότερα-, δηλαδή υπερδιπλάσιος αριθμός. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς εύκολα την έκταση της συμφόρησης στο Κατάστημα, αναλογιζόμενος λ.χ. ότι σε ένα ούτως ή άλλως πολύ περιορισμένης έκτασης κελί στοιβάζονται πλέον αντί δύο κρατουμένων τέσσερις, σε κλίνες δύο επιπέδων. Λογικός είναι περαιτέρω και ο προβληματισμός σχετικά με τις δυσάρεστες συνέπειες για την υγεία, την ψυχολογία, αλλά και την ποιότητα ζωής λόγω της στενότητας, διαρκούς συνύπαρξης παιδιών και νεαρών ατόμων, που εμφανίζουν μάλιστα μεγάλες διαφορές (ηλικιακές, εθνικές, πολιτισμικές, προσωπικότητας, συμπεριφοράς). Σύμφωνα πάντως με το Διευθυντή του καταστήματος, στο χώρο υπάρχει και κτίριο, το οποίο δεν χρησιμοποιείται και θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με σχετικά μικρό κόστος, ώστε να επιτευχθεί σχετική αποσυμφόρηση και να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης.

Κελιά: Στα υπάρχοντα κελιά του καταστήματος, τα οποία είναι εμφανώς μικρότερων διαστάσεων από τις απαιτούμενες των 35τ.μ, συνωστίζονται τέσσερις (4) κρατούμενοι, κατά τρόπο που δεν αφήνεται ο ελάχιστος χώρος κενός μετά την τοποθέτηση των κρεβατιών (σε δύο επίπεδα). Δεν υπάρχει συνεπώς χώρος για προσωπικά αντικείμενα ή βοηθητικά μικροέπιπλα, όπως λ.χ. γραφείο. Ο συνωστισμός αυτός, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η τουαλέτα δεν απομονώνεται και ο αερισμός είναι ούτως ή άλλως ελλιπής, δημιουργούν μια ιδιαίτερα δυσάρεστη ατμόσφαιρα.

Μαγειρεία: Ο χώρος των μαγειρειών είναι ιδιαίτερα προβληματικός, τόσο από άποψη φθοράς όσο και από πλευράς εξοπλισμού. Ειδικότερα, το δάπεδο

εμφανίζει εκτεταμένες φθορές (το μισό είναι καλυμμένο με τσιμέντο, καθώς έχουν προφανώς αποκολληθεί τα πλακίδια), ενώ ανάλογη είναι η κατάσταση και στον υπόλοιπο χώρο της κουζίνας. Τα μαγειρικά σκεύη καθαρίζονται στο τσιμεντένιο αυτό τμήμα και όχι σε νεροχύτες και το νερό απομακρύνεται με σκούπες. Αντίστοιχες συνθήκες ελλιπέστατης υγιεινής επικρατούν στο τμήμα παρασκευής του φαγητού (λ.χ. καθαρισμός εστιών με σκούπες που χρησιμοποιούνται και στο δάπεδο).

Κοινόχρηστοι χώροι: Η φθορά είναι εμφανής και στους λοιπούς κοινόχρηστους χώρους, γεγονός που σε συνδυασμό με την ελλιπέστατη καθαριότητα, συντείνει αναπόφευκτα στη δημιουργία αρνητικής διάθεσης στους κρατούμενους καλλιεργώντας το αίσθημα της εγκατάλειψης.

Σύστημα ύδρευσης – παροχή πόσιμου νερού: Τόσο το προσωπικό της φυλακής όσο και οι κρατούμενοι εξέφρασαν την πεποίθησή τους για την ακαταλληλότητα του πόσιμου νερού λόγω της χωροταξικής γειννίας της φυλακής με την περιοχή ύδρευσης από τον Ασωπό ποταμό και καταφεύγουν στην αγορά εμφιαλωμένου νερού. Επιπροσθέτως, στην ακαταλληλότητα συμβάλλει και το γεγονός των πεπαλαιωμένων σωληνώσεων ύδρευσης.

Θέρμανση: Στο Κατάστημα Αυλώνα λειτουργεί σύστημα κεντρικής θέρμανσης, συνδεδεμένο με boiler για την εξασφάλιση θερμού νερού. Κατά την επίσκεψή μας ωστόσο στο Γυμνάσιο, μας ενημέρωσαν ότι η θέρμανση λειτουργεί συνήθως μόνο 9-11 π.μ., λόγω ανεπάρκειας των καυσίμων. Ελλείψεις για τον ίδιο λόγο φαίνεται να εμφανίζει η θέρμανση στο Κατάστημα γενικά. Η κάλυψη των αναγκών διαφοροποιείται τελικά κατά περιόδους, ανάλογα με τις εκάστοτε οικονομικές δυνατότητες του ΕΚΚΝΑ.

Ελλιπής αερισμός χώρου: Η ατμόσφαιρα λόγω του κακού αερισμού του καταστήματος και του συνωστισμού -4 άτομα ανά κελί ή 8 άτομα ανά θάλαμο- είναι εξαιρετικά ασφυκτική.

Σε ό,τι αφορά την υποχρέωση διενέργειας τακτικών ελέγχων, δυστυχώς δεν κατέστη δυνατό να διακριβωθεί η τακτικότητα αυτών στον ΕΚΚΝΑ. Κατά την αυτοψία πάντως που διενεργήθηκε από το Τμήμα Περιβαλλοντικής Υγιεινής & Υγειονομικού Ελέγχου Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ανατολικής Αττικής διαπιστώθηκε μεταξύ άλλων ότι υπάρχουν φθορές στις υδρορροές και τους σωλήνες αποχέτευσης, η κουζίνα χρήζει επισκευής και χρειάζεται να γίνει απολύμανση σε αυτήν και στο χώρο φύλαξης των απορριμμάτων (Βλ. σχετικά υπ' αριθ. πρωτ. 10037/22.2.2010 έγγραφο του παραπάνω Τμήματος).

2) Ατομική υγιεινή

Ισχύουσα Νομοθεσία

Ως προς την ατομική υγιεινή ο νόμος προβλέπει ότι η Διεύθυνση παρέχει στους κρατούμενους τα μέσα για την ατομική υγιεινή και καθαριότητα (άρθ. 25 ΣΚ). Στον Κανονισμό ωστόσο του Καταστήματος η γενική διατύπωση ερμηνεύεται συσταλτικά, ως σαπούνι και χαρτί υγιείας για όλους τους κρατούμενους, ενώ τα λοιπά αναγκαία είδη υγιεινής παρέχονται μόνο στους απόρους με μέριμνα της κοινωνικής υπηρεσίας. Οι λοιποί κρατούμενοι προμηθεύονται τα είδη αυτά μέσω της καντίνας, με δικές τους δαπάνες (άρθ. 15 παρ. 2, 3 Κανονισμού).

Για την τήρηση εξάλλου της υγιεινής διαβίωσης των κρατουμένων η Διεύθυνση του Καταστήματος έχει την υποχρέωση να τους παρέχει όλα τα αναγκαία

μέσα για την καθαριότητα, καθώς και να διατηρεί σε καλή λειτουργία τις εγκαταστάσεις (άρθ. 21, 33 παρ. 6 ΣΚ).

Ο Κανονισμός εξάλλου προβλέπει την παροχή ζεστού νερού σε καθημερινή βάση (άρθ. 15 παρ. 7).

Διαπιστώσεις

Πρόβλημα φαίνεται να υπάρχει με την παροχή ζεστού νερού για την καθαριότητα των κρατουμένων. Το νερό θερμαίνεται, ακόμη και τους καλοκαιρινούς μήνες, μέσω της κεντρικής θέρμανσης του καταστήματος και, σύμφωνα με όσα υποστηρίζουν διαρκώς εδώ και χρόνια οι κρατούμενοι, δεν είναι ποτέ επαρκές για να κάνουν μπάνιο. Αναφέρθηκαν μάλιστα περιπτώσεις ανάπτυξης (παράνομων και επικίνδυνων) τεχνικών θέρμανσης του νερού εντός των κελιών με καλώδια. Στη σχετική μάλιστα έλλειψη αποδόθηκε το γεγονός ότι οι νεαροί κρατούμενοι δεν ασχολούνται αρκετά με τον αθλητισμό (προς αποφυγή εφίδρωσης και δυσσομίας), γεγονός που θα μπορούσε επιδράσει θετικά κατά τη διάρκεια της κράτησης. Σημειώνεται πάντως ότι, η Διεύθυνση του Καταστήματος αρνείται την ύπαρξη προβλήματος στην παροχή ζεστού νερού.

Παράλληλα, από την επικοινωνία με τη Διεύθυνση προέκυψε ότι η χορήγηση ειδών ατομικής υγιεινής γίνεται όχι σε όλους τους κρατουμένους, αλλά σε εκείνους, που δεν διαθέτουν πόρους να τα προμηθευτούν εξ ιδίων (ή μέσω των οικογενειών τους). Αυτό μάλιστα ισχύει ακόμα και για τα εντελώς βασικά είδη, όπως χαρτί υγιείας και σαπούνι. Ενώ κατά την ισχύουσα νομοθεσία τα είδη αυτά χορηγούνται σε όλους τους κρατουμένους, τουλάχιστον σε ποσότητα που κρίνεται στοιχειωδώς αναγκαία, στην πράξη η παροχή γίνεται με αξιολόγηση της αδυναμίας του κρατούμενου να εξασφαλίσει τα αγαθά αυτά με δική του δαπάνη, αλλά και σε αυτή την περίπτωση δεν καλύπτονται οι ανάγκες επαρκώς. Η κοινωνική υπηρεσία του καταστήματος καλύπτει επίσης, με σοβαρές δυσκολίες και ελλείψεις, την ανάγκη των απόρων κρατουμένων για είδη ατομικής υγιεινής πέραν των απολύτως αναγκαίων, τα οποία προμηθεύεται ιδίως μέσω δωρεών.

3) Διατροφή - Ενδιαίτηση

Ισχύουσα Νομοθεσία

Τόσο η διατροφή όσο και η ενδιαίτηση ανήκουν στις υποχρεώσεις του κράτους (άρθ. 32 και 33 ΣΚ, άρθ. 14 παρ. 1 Κανονισμού). Το άρθρο 32 του ΣΚ προβλέπει εναλλασσόμενο εβδομαδιαίο πρόγραμμα, υπογραφόμενο από τον γιατρό της φυλακής σε συνεργασία με το συμβούλιο της φυλακής, με βάση τα πρότυπα που θέτουν οι υγειονομικές αρχές. Επειδή η διατροφή των κρατουμένων είναι υποχρέωση του κράτους, και για τους ασθενείς κρατουμένους εφαρμόζονται ειδικά διαιτολόγια κατόπιν γραπτών ιατρικών γνωματεύσεων (άρθ. 32 παρ. 3 ΣΚ, άρθ. 14 παρ. 4 Κανονισμού).

Τα άρθρα 32 παρ. 5 του ΣΚ και 14 παρ. 5 του Κανονισμού προβλέπουν τη δυνατότητα προμήθειας τροφίμων και άλλων ειδών, που γίνεται με δαπάνη των κρατουμένων είτε από το πρατήριο καντίνα/κυλικείο που λειτουργεί στο Κατάστημα, είτε μέσω προμηθευτή που αναδεικνύεται με διαγωνισμό, είτε, τέλος, από το ελεύθερο εμπόριο με μέριμνα της υπηρεσίας. Η προμήθεια περιορίζεται σε ποσότητες επαρκείς για την κάλυψη των αναγκών ενός ατόμου.

Η παράδοση εξάλλου ειδών διατροφής σε κρατούμενους επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση του άρθρου 32 παρ. 5 ΣΚ και του άρθρου 14 παρ. 5-8 του Κανονισμού, δηλαδή μόνο μέσω των υπηρεσιών κράτησης.

Σε ό,τι αφορά εξάλλου την ενδιαίτηση, προβλέπεται ότι η Διεύθυνση του καταστήματος χορηγεί σε όσους κρατούμενους έχουν ανάγκη, επαρκή ενδυμασία και υποδήματα, ανάλογα με την εποχή του έτους (άρθ. 33 παρ. 2 ΣΚ).

Ρούχα και τρόφιμα ο κρατούμενος μπορεί να λάβει μόνο από συγγενείς του μέχρι τετάρτου βαθμού, τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα και ανάλογα με το πρόγραμμα επισκεπτηρίου του κάθε καταστήματος. Τα απολύτως αναγκαία είδη ατομικού ρουχισμού κρατούμενου επιτρέπεται να παραδοθούν για έλεγχο στην υπηρεσία κατά το επισκεπτήριο, και όχι πάντως τα είδη που έχουν απαγορευτεί, με ανακοινώσεις στους χώρους του επισκεπτηρίου από το Διευθυντή του καταστήματος κράτησης.

Διαπιστώσεις

Σε όλες τις επισκέψεις του Συνηγόρου του Παιδιού, οι κρατούμενοι διαμαρτύρονται σταθερά για την κακή ποιότητα του φαγητού, η οποία σχετίζεται, σύμφωνα με τους ίδιους, τόσο με τον τρόπο παρασκευής, όσο και με το είδος των τροφίμων. Υποστήριξαν, ειδικότερα ότι: το φαγητό είναι πολύ κακά μαγειρεμένο, οι συνθήκες υγιεινής είναι ελλιπέστατες, στα μαγειρεία απασχολούνται άτομα που θεωρούνται ακίνδυνα (για τη χρήση αιχμηρών αντικειμένων), τα οποία ωστόσο δεν έχουν γνώσεις μαγειρικής, ενώ δεν φροντίζουν για την καθαριότητα. Οι περισσότεροι από τους κρατούμενους, με τους οποίους επικοινωνήσε ο Συνήγορος, χαρακτήρισαν τις συνθήκες απαράδεκτες και δήλωσαν ότι δεν τρώνε το φαγητό του καταστήματος κράτησης, αλλά αναζητούν άλλες λύσεις. Υποστηρίχθηκε εξάλλου ότι το διαιτολόγιο έχει υποβαθμιστεί σημαντικά (λιγότερο κρέας κ.λπ.), ενώ δεν επαληθεύτηκε η τήρηση της πρόβλεψης περί εναλλασσόμενων εβδομαδιαίων προγραμμάτων συσσιτίου (άρθ. 32 ΣΚ).

Σημειώνεται εξάλλου ότι στο ΕΚΚΝΑ δεν λειτουργεί τραπεζαρία, αλλά το φαγητό διανέμεται στα κελιά και στους θαλάμους, που στερούνται οποιασδήποτε υποδομής για το σκοπό αυτό και εμφανίζουν όλα τα λοιπά προβλήματα που προαναφέρθηκαν (έλλειψη χώρου και κατάλληλων επίπλων, ελλιπής αερισμός κλπ.).

Ένα από τα ζητήματα που ανέδειξαν επίσης οι κρατούμενοι είναι η προβληματική λειτουργία του κυλικείου και το κόστος των προϊόντων που προμηθεύονται μέσω αυτού. Υποστήριξαν, ειδικότερα, ότι τα πράγματα που παραγγέλνουν δεν έρχονται και οι τιμές είναι ιδιαίτερα αυξημένες, ενώ θα μπορούσε η διάθεση των αγαθών να γίνεται σε τιμές χοντρικής, με τις τιμές δηλαδή που τα προμηθεύεται το Κατάστημα.

Για τη κάλυψη ορισμένων από τις στοιχειώδεις ανάγκες των απόρων κρατούμενων μέσω της καντίνας παρέχεται, πάντως, μικρή οικονομική ενίσχυση, ανάλογα με τις εκάστοτε δυνατότητες της κοινωνικής υπηρεσίας του ΕΚΚΝΑ.

Σε ό,τι αφορά εξάλλου την εξασφάλιση του αναγκαίου ρουχισμού, στην πράξη έχει καταγραφεί ότι άποροι κρατούμενοι, καθώς και αυτοί που στερούνται τους οικείους τους (ιδίως αλλοδαποί), δεν διαθέτουν τον απαραίτητο ρουχισμό και για το λόγο αυτό συχνά η κοινωνική υπηρεσία προσφεύγει στη βοήθεια της εκκλησίας ή άλλων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων. Ωστόσο η φιλανθρωπική αυτή προσφορά δεν υποκαθιστά την κρατική υποχρέωση του άρθρου 32.

4) Υγειονομική Περίθαλψη

Ισχύουσα Νομοθεσία

Η ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη των κρατουμένων πρέπει να είναι ανάλογου επιπέδου με αυτό του λοιπού πληθυσμού και παρέχονται από το ιατρικό και σωφρονιστικό προσωπικό στα ιατρεία των καταστημάτων (άρθ. 27 ΣΚ και 16, 44-49 Κανονισμού) ή στα θεραπευτικά καταστήματα (άρθ. 30 ΣΚ). Αν σε συγκεκριμένο Κατάστημα δεν υπηρετεί μόνιμο υγειονομικό προσωπικό, οι ανάγκες καλύπτονται σε 24ωρη βάση με επισκέψεις εξωτερικών ιατρών και νοσοκόμων. Ο επόπτης εισαγγελέας επίσης καλεί, στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων του, ιατρό κατάλληλης ειδικότητας για την εξέταση κρατουμένων, όταν δεν υπηρετεί στο Κατάστημα Κράτησης και δεν εξευρίσκεται τέτοιος ιατρός, από πίνακα επισκεπτών ιατρών και νοσοκόμων, ύστερα από πρόταση του Διευθυντή του καταστήματος (άρθ. 27 παρ. 3 ΣΚ και άρθ. 7 παρ. 3 στοιχ. 20 Κανονισμού).

Σύμφωνα με την Υ4α/48566/2005 των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών – Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης («Περί καθορισμού προϋποθέσεων, κριτηρίων και διαδικασιών πρόσβασης στο σύστημα νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ανασφαλιστών και οικονομικά αδυνάτων πολιτών», άρθ.7, ΦΕΚ Β'668/18.5.2005), δωρεάν νοσοκομειακής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στα Νοσοκομεία του ν.δ. 2592/1953 και του ν. 1397/1983 και στα συμβεβλημένα με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης θεραπευτήρια ή θεραπευτήρια του ΙΚΑ, καθώς και σε προνοιακά νοσηλευτικά ιδρύματα, δικαιούνται, εκτός των άλλων, οι κρατούμενοι σε φυλακές, φιλοξενούμενοι σε ιδρύματα αγωγής ανηλίκων και φιλοξενούμενοι σε στέγες φιλοξενίας ανηλίκων, Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων (Ν.Π.Δ.Δ.).

Σε περίπτωση που ο ιατρός του καταστήματος γνωματεύσει θετικά και αιτιολογημένα μπορεί να διαταχθεί μεταγωγή κρατουμένου σε θεραπευτικά καταστήματα ή νοσηλευτικά ιδρύματα με απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής Μεταγωγών και ύστερα από πρόταση του Συμβουλίου της Φυλακής (άρθ. 74 ΣΚ, άρθ. 30 Κανονισμού). Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις και εφόσον ο ιατρός απουσιάζει, προβλέπεται ο Διευθυντής του καταστήματος ή ο νόμιμος αναπληρωτής του να παραγγέλλει την άμεση μεταφορά του κρατουμένου (άρθ. 74 παρ. 2 ΣΚ).

Επίσης, σύμφωνα με τα άρθρα 48 και 49 του ΣΚ, παροχές σε είδος υγειονομικού και φαρμακευτικού χαρακτήρα χορηγούνται από το ίδιο το Κατάστημα Κράτησης, εφόσον δεν προβλέπεται η χορήγηση από το ΙΚΑ.

Διαπιστώσεις

Στο ΕΚΚΝΑ δεν παρευρίσκεται σε καθημερινή βάση ιατρός βάρδιας. Από 7πμ έως 7μμ υπάρχει νοσηλευτής (σε δύο βάρδιες), ενώ στη συνέχεια το Κατάστημα μένει χωρίς νοσηλευτική υποστήριξη. Οι ιατροί, συνολικά 6 ειδικοτήτων (δερματολόγος, ψυχίατρος, ωτορινολαρυγγολόγος, χειρουργός, καρδιολόγος και δύο οδοντίατροι), επισκέπτονται το Κατάστημα Κράτησης μία φορά την εβδομάδα, ενώ τα επείγοντα περιστατικά παραπέμπονται στο Κέντρο Υγείας Καπανδριτίου ή στο πλησιέστερο Νοσοκομείο. Ωστόσο, επειδή προφανώς το προσωπικό δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών, χρέη νοσηλευτή εκτελούν συχνά και οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι. Κατά συνέπεια, η παρεχόμενη ιατρική περίθαλψη γίνεται με τρόπο ανεπαρκή και προβληματικό. Ενδεικτικά οι κρατούμενοι παραπονέθηκαν για την παροχή της οδοντιατρικής φροντίδας, για την προχειρότητα με την οποία αντιμετωπίζονται προβλήματα υγείας (λ.χ. με απλή χορήγηση παυσίπονου), αλλά και

για τις περιπτώσεις των επειγόντων περιστατικών κατά τη διάρκεια της νύκτας. Ειδικότερα, υποστηρίχθηκε ότι η διάγνωση της σοβαρότητας του περιστατικού και ως εκ τούτου και η μεταφορά του ασθενούς κρατούμενου στο Κέντρο Υγείας ή στο Νοσοκομείο για να αποτραπεί κίνδυνος ζωής ή μόνιμης βλάβης της υγείας του ή κίνδυνος μετάδοσης μολυσματικής νόσου καθυστερεί σημαντικά.

Δεν κατέστη σαφές, τέλος, γιατί, παρά την αντίθετη νομοθετική πρόβλεψη, δεν καλύπτονται επαρκώς οι ανάγκες των κρατουμένων σε φαρμακευτικό υλικό, αλλά απαιτείται να επιστρατεύονται διάφορες φιλανθρωπικές οργανώσεις για να καλυφθούν οι σχετικές δαπάνες.

5) Κοινωνική Υπηρεσία – Ψυχολογική υποστήριξη

Ισχύουσα Νομοθεσία

Το άρθρο 113 ΣΚ καθορίζει τα καθήκοντα του κοινωνικού λειτουργού της φυλακής, μεταξύ των οποίων διακρίνουμε «.. την μέριμνα για την κάλυψη υλικών και ηθικών αναγκών...», την προετοιμασία του κρατούμενου για την κοινωνική του επανένταξη και, σε μερικές περιπτώσεις, την παρακολούθηση του κρατούμενου μετά την αποφυλάκισή του.

Το άρθρο 108 ΣΚ αντίστοιχα καθορίζει τα καθήκοντα του ψυχολόγου με κύριο αυτό της διαπίστωσης διατάραξης των ψυχικών ή πνευματικών λειτουργιών των κρατουμένων.

Διαπιστώσεις

Κοινωνική Υπηρεσία: Στο ΕΚΚΝΑ απασχολούνται τρεις κοινωνικοί λειτουργοί στην Κοινωνική Υπηρεσία του καταστήματος. Κατά την επίσκεψή μας, μας ενημέρωσαν ότι όλοι οι κρατούμενοι όταν εισέρχονται στο Κατάστημα περνούν πρώτα από την κοινωνική υπηρεσία. Οι αλλοδαποί ωστόσο αντιμετωπίζουν πρόβλημα επικοινωνίας μαζί τους, λόγω άγνοιας της γλώσσας, ενώ συχνά δεν μπορούν να βρουν καν την υπηρεσία. Οι παραπάνω δυσχέρειες δυσκολεύουν σημαντικά το έργο των κοινωνικών λειτουργών, δεδομένου ότι δεν υπάρχει υποστήριξη σε επίπεδο διερμηνείας.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί επισήμαναν εξάλλου σειρά προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι και επηρεάζουν την προσωπικότητά τους, τις συνθήκες της κράτησής τους, αλλά και την πρόγνωση για το μέλλον τους. Συνοπτικά, καταγράφηκε κατά τη συνάντηση ότι δεν υπάρχουν δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου για τους κρατούμενους, ενώ ο χώρος της βιβλιοθήκης παραμένει κλειστός για μεγάλο χρονικό διάστημα. Μεγάλο ποσοστό κρατουμένων δεν έχουν τελειώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και άρα δεν μπορούν να παρακολουθήσουν μαθήματα στο Γυμνάσιο. Δεν μπορούν όλοι οι κρατούμενοι να εργαστούν, αλλά ένα μικρό ποσοστό αυτών. Στο Κατάστημα λειτουργεί πάντως πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ (Στροφή), που το παρακολουθούν 25 με 30 κρατούμενοι, γεγονός που αξιολογείται θετικά, δεδομένου ότι πολλοί από τους κρατούμενους έχουν καταδικαστεί για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών. Πρόβλημα καταγράφηκε και σχετικά με την επιθυμία αλλοδαπών κρατουμένων, που προέρχονται από χώρες σε εμπόλεμη ή έκρυθμη κατάσταση, να υποβάλλουν αίτημα ασύλου, το οποίο αναφέρθηκε ότι δεν αντιμετωπίζεται ευνοϊκά από την Διεύθυνση του Καταστήματος.

Όλα τα πράγματα που πρέπει να μοιραστούν στους κρατούμενους συγκεντρώνονται στην κοινωνική υπηρεσία και διανέμονται από αυτήν. Αυτό δημιουργεί, όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, δυσκολία κατά την εκτέλεση του

έργου της υπηρεσίας, εξαιτίας των σταθερών ελλείψεων σε βασικά αγαθά. Ενδεικτικά σημειώνεται και εδώ ότι ακόμη και το χαρτί τουαλέτας δεν χορηγείται σε όλους τους κρατούμενους, αλλά μόνο στους απόρους. Επίσης τα περισσότερα είδη ένδυσης τα παραχωρούν οι φιλανθρωπικές οργανώσεις, ενώ περίπου 230 κρατούμενοι είναι άποροι.

Ψυχολόγοι: Σήμερα στο ΕΚΚΝΑ εργάζονται δύο ψυχολόγοι, οι οποίες καθημερινά συναντούν περίπου 4 παιδιά η κάθε μία. Οι κρατούμενοι ενημερώνουν την Κοινωνική Υπηρεσία και η τελευταία τους παραπέμπει στους ψυχολόγους. Παραπομπές επίσης γίνονται από τον Εισαγγελέα και το Διευθυντή του Καταστήματος. Ανάμεσα στα προβλήματα που υπέδειξαν και οι ψυχολόγοι είναι η απουσία διερμηνέων για αλλοδαπούς, που δεν μιλούν καμία γνωστή γλώσσα, ενώ για τους συγκρατούμενους που εκτελούν χρέη διερμηνέα δεν υπολογίζεται στον ευεργετικό υπολογισμό η εργασία αυτή. Επισημάνθηκε επίσης η απουσία νομικής συμβουλευτικής, ο περιορισμένος αριθμός κρατούμενων που παρακολουθεί το σχολείο (μόνο το 1/3) και το γεγονός ότι, λόγω του σύντομου χρόνου κατά τον οποίο οι κρατούμενοι είναι εκτός των κελιών, βλέπουν μικρό αριθμό αυτών. Υποστηρίχθηκε ακόμα η αναγκαιότητα να υπάρχει ειδικό προσωπικό για την επανένταξη των κρατούμενων, να δημιουργηθούν εκπαιδευτικά προγράμματα, ενώ τονίστηκε ότι δεν πρέπει να γίνονται μεταγωγές για τους κρατούμενους κάτω των 21 ετών.

6) Προαυλισμός - Άθληση - Ψυχαγωγία

Ισχύουσα Νομοθεσία

Το άρθ. 8 του Κανονισμού Λειτουργίας του Καταστήματος προβλέπει αρκετές ώρες στο ημερήσιο πρόγραμμα (8.00-12.00, 15.00 έως μισή ώρα πριν τη δύση του ήλιου) για άθληση, εργασία, εκπαίδευση, συμμετοχή σε προγράμματα και ελεύθερο χρόνο.

Στο άρθ. 17 του Κανονισμού εξάλλου ορίζεται: «Οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα άθλησης επί μια ώρα τουλάχιστον ημερησίως, υπό την επίβλεψη φυλάκων και γυμναστών, στα προαύλια του καταστήματος ή σε γήπεδα», ενώ κατά το άρθ. 34 ΣΚ: «Όλοι οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα στην εντός του καταστήματος εν γένει μόρφωση, άθληση, πολιτιστικές δραστηριότητες και δημιουργική απασχόληση». Για την ενάσκηση των παραπάνω δικαιωμάτων, που είναι αυξημένης σημασίας για τους ανήλικους και νεαρής ηλικίας κρατούμενους, προβλέπεται εξάλλου η λειτουργία κατάλληλων εσωτερικών και εξωτερικών αθλητικών εγκαταστάσεων, καθώς και η απασχόληση στο Κατάστημα γυμναστών (άρθ. 36 παρ. 2, 3 ΣΚ).

Επίσης το άρθρο 18 του Κανονισμού προβλέπει την ύπαρξη δανειστικής βιβλιοθήκης.

Διαπιστώσεις

Κατά την επίσκεψη του Συνηγόρου του Πολίτη οι κρατούμενοι παραπονέθηκαν ότι στερούνται οποιασδήποτε αθλητικής δραστηριότητας, διότι δεν απασχολείται γυμναστής στη φυλακή, ενώ δεν υπάρχουν ούτε τα κατάλληλα όργανα και μέσα. Είναι προφανές ότι έτσι επιδεινώνεται η ούτως ή άλλως άσχημη ψυχική τους κατάσταση, που δημιουργείται από τον εγκλεισμό και την περιορισμένη ελευθερία κίνησης που έχουν.

Επίσης, έχουν ελάχιστες ψυχαγωγικές διεξόδους, καθώς σπάνια πραγματοποιούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις, ενώ η δημιουργική απασχόληση αφορά

μόνο όσους καταφέρνουν να ενταχθούν σε προγράμματα κατάρτισης, τα οποία ούτως ή άλλως είναι περιορισμένα, εξαρτώνται από κέντρα κατάρτισης ή εθελοντικές οργανώσεις και δεν υπάρχει τακτικότητα στην υλοποίησή τους, καθώς τα προγράμματα αυτά είναι χρηματοδοτούμενα από Ευρωπαϊκούς πόρους και δεν λειτουργούν σε διαρκή βάση. Όπως αναφέρθηκε εξάλλου παραπάνω δεν υπάρχει χώρος για ψυχαγωγική απασχόληση των κρατουμένων, δεδομένου ότι ο χώρος της βιβλιοθήκης, που είναι προσεγμένος και προσφέρεται για εκδηλώσεις και ευχάριστες – δημιουργικές δραστηριότητες, παραμένει κλειστός και οι κρατούμενοι δεν έχουν πρόσβαση. Στο παρελθόν αναφέρθηκε ότι στο Κατάστημα απασχολείτο βιβλιοθηκονόμος, που πλέον πραγματοποιεί επισκέψεις, περίπου μια φορά την βδομάδα, σε εθελοντική βάση.

7) Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον

Ισχύουσα Νομοθεσία

Επικοινωνία: Κάθε κρατούμενος επικοινωνεί ελεύθερα, σε ώρες που καθορίζονται από το Συμβούλιο της Φυλακής, με καρτοτηλέφωνο που βρίσκεται σε κοινόχρηστο χώρο του καταστήματος κράτησης, ελεγχόμενο μόνον οπτικά. Οι κρατούμενοι εφοδιάζονται με τηλεκάρτες αποκλειστικά από το πρατήριο του καταστήματος κράτησης και τις επιστρέφουν κενές μονάδων προκειμένου να προμηθευτούν άλλες (άρθ. 22 παρ. 5 Κανονισμού). Σύμφωνα με τα άρθ. 12 παρ. 2 στοιχ. α' και 22 παρ. 5, 6 του Κανονισμού, ο κρατούμενος μπορεί να κατέχει στο κελί ή στο θάλαμο τηλεκάρτες συνολικής αξίας μέχρι 25 ευρώ. Οι κρατούμενοι δικαιούνται εξάλλου να ζητούν την κάλυψη των δαπανών επικοινωνίας από την υπηρεσία, υπό την προϋπόθεση ότι δεν έχουν οι ίδιοι αυτή τη δυνατότητα και η υπηρεσία μπορεί να ανταποκριθεί (άρθ. 31 Κανονισμού). Δεν επιτρέπεται εξάλλου η χορήγηση τηλεφωνικών καρτών στους κρατουμένους από επισκέπτες, ούτε η ανταλλαγή τηλεφωνικών καρτών μεταξύ κρατουμένων (άρθ. 22 παρ. 6 Κανονισμού).

Η επικοινωνία επίσης των κρατουμένων με οποιονδήποτε δι' αλληλογραφίας γίνεται χωρίς περιορισμούς, μέσω της υπηρεσίας και χωρίς έλεγχο περιεχομένου.

Επισκεπτήριο: Το νομοθετικό πλαίσιο εξάλλου που διέπει το επισκεπτήριο προβλέπει, μεταξύ άλλων, και δυνατότητα επισκεπτηρίου σε χώρο χωρίς πλέγμα ή άλλο διαχωριστικό μέσο (άρθ. 21 παρ. 7 του Κανονισμού).

Άδειες: Σε ό,τι αφορά εξάλλου το ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα των αδειών, ο νόμος ορίζει ότι το Πειθαρχικό Συμβούλιο της Φυλακής, του οποίου προΐσταται ο επόπτης εισαγγελέας, χορηγεί στους κρατουμένους, ύστερα από αίτησή τους και υπό προϋποθέσεις, τακτικές και εκπαιδευτικές άδειες απουσίας από το Κατάστημα Κράτησης, ο χρόνος των οποίων θεωρείται χρόνος έκτισης ποινής.

Προσφυγή, σε περίπτωση δεύτερης απόρριψης αιτήματος για τακτική άδεια από το Πειθαρχικό Συμβούλιο της Φυλακής, μπορεί να γίνει από τον κρατούμενο, προς το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής, μέσα σε δέκα ημέρες από την κοινοποίηση σ' αυτόν της απορριπτικής απόφασης.

Διαπιστώσεις

Επικοινωνία: Οι κρατούμενοι επικοινωνούν τηλεφωνικά με δικές τους δαπάνες και, σε περίπτωση οικονομικής αδυναμίας τους, τηλεκάρτες παρέχονται από την κοινωνική υπηρεσία, όποτε έχει τη σχετική δυνατότητα.

Επισκεπτήριο: Επίσης από την επικοινωνία μας με τους κρατούμενους σχηματίσαμε την εικόνα ότι οι κρατούμενοι δεν ήταν ενήμεροι για τη δυνατότητα του επισκεπτηρίου σε χώρο χωρίς πλέγμα.

Άδειες κρατουμένων: Η εικόνα σε ό,τι αφορά τη χορήγηση αδειών δεν είναι απόλυτα σαφής. Ενώ υποστηρίχθηκε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των αιτημάτων γίνονται δεκτά με μόνη προϋπόθεση να είναι γνωστός ο χώρος φιλοξενίας, υπήρξαν και αντίθετες τοποθετήσεις. Ο Συνήγορος πάντως έχει διαπιστώσει ότι συχνά αλλοδαποί κυρίως ανήλικοι κρατούμενοι παραπονούνται ότι δεν τυγχάνουν χορήγησης αδειών. Οπωσδήποτε μόνη η ιδιότητα του αλλοδαπού, όπως και του στερουμένου οικογένειας, δεν πρέπει να αποκλείει την χορήγηση άδειας.

Επίσης φαίνεται ότι οι κρατούμενοι δεν είχαν ενημερωθεί για τη δυνατότητα προσφυγής, σε περίπτωση δεύτερης απόρριψης αιτήματος για τακτική άδεια.

8) Νομική συμπαράσταση – συμβουλευτική

Ισχύουσα Νομοθεσία

Σύμφωνα με το άρθ. 7 παρ. 2 στοιχ. 10 του Εσωτερικού Κανονισμού, ο Εισαγγελέας «Εξετάζει θέματα δικαστικής προστασίας των κρατουμένων, υποδεικνύοντας στους ενδιαφερομένους να προβούν στις ενδεδειγμένες ενέργειες και προωθεί στις αρμόδιες αρχές αιτήματα νομικής βοήθειας κρατουμένων, ο οποίοι βρίσκονται σε οικονομική αδυναμία πρόσβασης στη δικαιοσύνη και άσκησης των υπερασπιστικών δικαιωμάτων τους, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 33 του παρόντος». Σχετικές εξάλλου είναι οι προβλέψεις των άρθ. 31 παρ. 5 και 33 παρ.3 του Κανονισμού, που προβλέπουν τη δυνατότητα του κρατουμένου να ζητά νομική βοήθεια και ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο υλοποιείται η νομική υποστήριξη.

Διαπιστώσεις

Πρόκειται για ένα επιμέρους ζήτημα, το οποίο έχει ιδιαίτερη βαρύτητα στα καταστήματα κράτησης και αναδεικνύεται κατά πάγιο τρόπο από όλες τις πλευρές (Διοίκηση, σχολείο, κρατούμενους). Οι νεαρής ηλικίας κρατούμενοι πολύ συχνά αδυνατούν να κατανοήσουν τις περίπλοκες διαδικασίες και το νομικό πλαίσιο που τις διέπει. Κατά συνέπεια προσφεύγουν για ενημέρωση και συμβουλές/υποστήριξη στο προσωπικό του καταστήματος (γραμματείς, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους) και στους εκπαιδευτικούς του σχολείου. Οι τελευταίοι καλούνται λοιπόν να ανταποκριθούν, ανάλογα με την ευαισθησία και τις δυνατότητές τους, και στα αιτήματα αυτά. Το πρόβλημα λαμβάνει ακόμη μεγαλύτερη σοβαρότητα στις περιπτώσεις κρατουμένων χωρίς οικονομική δυνατότητα για εξασφάλιση νομικής εκπροσώπησης, αλλά και συμβουλευτικής, καθώς και σε εκείνες αλλοδαπών κρατουμένων. Οι τελευταίοι στερούνται πόρων, υποστηρικτικού (οικογενειακού) περιβάλλοντος, ενώ αγνοούν και τη γλώσσα και τις στοιχειώδεις διαδικασίες της ελληνικής έννομης τάξης, γεγονός που εντείνει το αίσθημα ανασφάλειας και την αγωνία. Αναπόφευκτα άλλωστε έχει και πρακτικές επιπτώσεις, λόγω ενδεχομένως πλημμελούς άσκησης των δικαιωμάτων των κρατουμένων και μη αξιοποίησης ευνοϊκών ρυθμίσεων.

Σημειώνεται πάντως ότι νομική συμβουλευτική παρέχουν σε πολύ περιορισμένο βαθμό εθελοντικές οργανώσεις κατά περιόδους στο Κατάστημα.

Σημαντική διαπίστωση είναι επίσης ότι η λειτουργία του προγράμματος νομικής βοήθειας που υλοποιήθηκε τα τελευταία χρόνια από τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, με την χρηματοδότηση της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, κατά την

περίοδο της επίσκεψης του Συνηγόρου του Πολίτη είχε ανασταλεί, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη εκκρεμότητα με τα αιτήματα για νομική βοήθεια που ορισμένοι κρατούμενοι είχαν απευθύνει στην κοινωνική υπηρεσία και τα οποία δεν ήταν δυνατό να ικανοποιηθούν. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι το πρόγραμμα αυτό δεν είναι εθνικής εμβέλειας αλλά αφορά μόνο τα Δικαστήρια δικαιοδοσίας Αθηνών και σχεδιάστηκε για να καλύπτει τις περιπτώσεις των ανηλίκων, που ουσιαστικά δεν εμπίπτουν στο Ν. 3262/2004.

Συνοπτικά για το ζήτημα της παροχής νομικής βοήθειας θα παρατηρούσαμε ότι: δεν υπάρχει ενημέρωση για τη δυνατότητα, που προσφέρει το άρθρο 33 παρ. 3 του Κανονισμού, οι προϋποθέσεις του ανωτέρω άρθρου είναι τόσες ώστε να μην μπορεί να εφαρμοσθεί στην πλειοψηφία των αλλοδαπών, κυρίως, κρατουμένων και, τέλος, υπάρχει παντελής έλλειψη νομικής συμβουλευτικής πέραν αυτή της δικαστικής συμπαράστασης.

9) Κατάρτιση - Εκπαίδευση

Ισχύουσα Νομοθεσία

Οι κρατούμενοι έχουν τη δυνατότητα να φοιτήσουν, εφόσον το επιθυμούν, στις τυχόν λειτουργούσες εντός των καταστημάτων κράτησης εκπαιδευτικές μονάδες (Δημοτικό - Γυμνάσιο - Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας) που υπάγονται στο Υπουργείο Παιδείας και σε εκπαιδευτικά Ιδρύματα Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή Ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης εκτός των καταστημάτων κράτησης, κάνοντας χρήση εκπαιδευτικών αδειών (άρθ. 34-35 ΣΚ και άρθ. 20 Κανονισμού). Σύμφωνα μάλιστα με το άρθρο 35 παρ. 5 του ΣΚ: *«Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι υποχρεωτική για τους νεαρούς κρατούμενους. Οι αναλφάβητοι ενήλικες ενθαρρύνονται να παρακολουθούν μαθήματα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ή προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ή επιμόρφωσης».*

Παράλληλα, οι κρατούμενοι μπορούν να μετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και δημιουργικής απασχόλησης. Η μέριμνα για τη δημιουργία σχετικών προγραμμάτων, καθώς και προγραμμάτων για αναλφάβητους, σχολείου δεύτερης ευκαιρίας, επαγγελματικής κατάρτισης και ξένων γλωσσών ανήκει στο Συμβούλιο της Φυλακής (άρθ. 20 Κανονισμού).

Για τη διευκόλυνση άλλωστε της παρακολούθησης του εκπαιδευτικού προγράμματος ο Κανονισμός (άρθ. 8 παρ. 6) προβλέπει δυνατότητα παράκαμψης του ωρολόγιου προγράμματος, για κρατούμενους οι οποίοι συμμετέχουν σε εκπαίδευση, μετά από απόφαση του Συμβουλίου της Φυλακής.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει τέλος η διάταξη της παρ. 9 του άρθρου 35 ΣΚ, σύμφωνα με την οποία, η εκπαίδευση των κρατουμένων δεν αναστέλλεται σε περίπτωση μεταγωγής ή επιβολής πειθαρχικής ποινής, εφόσον αυτό είναι δυνατό. Έτσι, αν επιβληθεί πειθαρχικός περιορισμός κατά τη διάρκεια των σπουδών του συγκεκριμένου κρατουμένου, η έκτιση του μέτρου μπορεί να γίνει κατά τη διάρκεια των αργιών και των διακοπών.

Διαπιστώσεις

Εκπαίδευση: Στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα λειτουργούν σήμερα Τριθέσιο Δημοτικό Σχολείο και Γυμνασιακό Παράρτημα του Γυμνασίου Αυλώνα.

α) *Δημοτικό*: Στο Δημοτικό σχολείο φοιτούσαν, κατά το χρόνο της επίσκεψης του Συνηγόρου του Πολίτη, ιδίως αλλοδαποί (σε ποσοστό 60%) και περίπου 40% τσιγγάνοι. Ανήλικοι ήταν μόλις 3 μαθητές.

Στο Δημοτικό υπηρετούν μόνο δύο (2) δάσκαλοι, γεγονός που επιβάλλει και την εγγραφή μικρού αριθμού μαθητών (50), παρά το γεγονός ότι υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον των κρατουμένων να παρακολουθήσουν (αναφέρθηκε ότι υπήρξαν 150 αιτήσεις). Οι υπηρετούντες εκπαιδευτικοί ανέφεραν στον Συνήγορο ότι ο μικρός αριθμός δασκάλων οφείλεται στην απροθυμία των διοριζόμενων εκπαιδευτικών να υπηρετήσουν στο Δημοτικό Σχολείο του ΕΚΚΝΑ και για αυτό πρότειναν την παροχή κινήτρων.

Η αδυναμία του σχολείου να δεχθεί μεγαλύτερο αριθμό μαθητών δημιουργεί αναπόφευκτα προστριβές μεταξύ των κρατουμένων. Ειδικότερα, προκειμένου να αποτραπούν ορισμένοι κρατούμενοι (ιδίως οι πιο πρόσφατοι) από το να υποβάλουν αίτηση, αναφέρθηκε ότι ορισμένοι από αυτούς επιβάλλουν εκβιαστικά σε άλλους να απέχουν από την υποβολή αίτησης εγγραφής. Από την άλλη πλευρά, ο Διευθυντής του σχολείου υποχρεώνεται εκ των πραγμάτων να επιλέξει, χωρίς σαφή κριτήρια, ποιοι κρατούμενοι θα φοιτήσουν κάθε χρονιά και, επομένως, θα επωφεληθούν και της προνομακίας προσμέτρησης της φοίτησης (μεροκάματο).

Πάντως θα πρέπει να τονιστεί ότι το Δημοτικό Σχολείο του ΕΚΚΝΑ αποτελεί ένα σχολείο με ιδιόμορφη φυσιογνωμία, καθώς ουσιαστικά λειτουργεί ως σχολείο για μαθητές από διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και με διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες από αυτούς των υπολοίπων σχολείων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Επομένως υπάρχει ανάγκη ειδικής κατάρτισης και προετοιμασίας των εκπαιδευτικών που τοποθετούνται και διδάσκουν σε αυτό και χρήση κατάλληλων εκπαιδευτικών βοηθημάτων και μεθόδων.

β) *Γυμνάσιο – Λύκειο*: Το Γυμνάσιο – Λύκειο εμφανίζει αρκετά ικανοποιητική εικόνα, τόσο από πλευράς επάρκειας εκπαιδευτικών (28 για το 2009-2010), όσο και από άποψη οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου και προσβασιμότητας των μαθητών. Το Γυμνάσιο κάνει μέχρι σήμερα δεκτές όλες τις αιτήσεις των κρατουμένων. Κατ' αποτέλεσμα από το σχολείο περνά, λόγω και της κινητικότητας του πληθυσμού (απολύσεις, μεταγωγές κλπ.) ένας μεγάλος αριθμός κρατουμένων που στην διάρκεια του έτους μπορεί να ξεπεράσει τους 150.

Στο Γυμνάσιο και Λύκειο διεξάγεται επίσης μεγάλος αριθμός επιπρόσθετων προγραμμάτων του Υπουργείου Παιδείας (αγωγής υγείας, πολιτιστικών, κλπ) που αυξάνει το ενδιαφέρον και την συμμετοχή των μαθητών.

Κατά την επίσκεψη στο σχολείο εντοπίστηκαν ζητήματα, που συνδέονται με τις συνθήκες κράτησης και επηρεάζουν αναπόφευκτα την αξιοποίηση της μαθησιακής διαδικασίας εκ μέρους των μαθητών (λ.χ. ανεπαρκής θέρμανση, έλλειψη χώρου μελέτης).

Σε ό,τι αφορά ειδικότερα προβλήματα που άπτονται της σχολικής ζωής, επισημάνθηκε καταρχάς ότι το φαγητό των κρατουμένων διανέμεται στις 11.30 π.μ., ώρα κατά την οποία λειτουργεί το σχολείο. Αν οι κρατούμενοι αποχωρήσουν από το σχολείο για το σκοπό αυτό, στη συνέχεια δεν μπορούν να επανέλθουν γιατί κλείνει το Κατάστημα. Κατ' αποτέλεσμα πολλοί μαθητές είτε αποθαρρύνονται από το να έρθουν στο σχολείο, είτε αναζητούν άλλου είδους λύσεις, όπως ο συχνά αναγκαστικός αποκλεισμός από την εκπαίδευση ενός κρατουμένου ανά κελί (συνήθως του νεότερου), προκειμένου να παραλαμβάνει και το φαγητό των συκρατουμένων του κατά την ώρα διανομής. Οι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι η επίλυση του ζητήματος θα ήταν σχετικά ευχερής (λ.χ. διαφορετική ώρα σίτισης των μαθητών, παράταση του ωραρίου επιτρεπόμενης παραμονής των μαθητών εκτός

φυλακής, περαιτέρω της προβλεπόμενης στο άρθ. 8 παρ. 6, ή πρόβλεψη διακοπής του μαθήματος και επιστροφής των μαθητών μετά το φαγητό). Ως ιδιαίτερα σημαντικό για τη λειτουργία του σχολείου επισήμανε επίσης ο Διευθυντής το ζήτημα της ανεπάρκειας των χώρων, λόγω του μεγάλου αριθμού των μαθητών.

Ένα πρόβλημα, τέλος, που τέθηκε από τους εκπαιδευτικούς και των δύο βαθμίδων, αλλά και από τους κρατούμενους είναι εκείνο της μεταγωγής, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους και χωρίς να προηγηθεί συνεννόηση με το σχολείο. Η μεταγωγή σε Κατάστημα, όπου δεν λειτουργεί σχολείο ίδιας βαθμίδας, ώστε να συνεχίσει ο κρατούμενος τη φοίτησή του, έρχεται προφανώς σε αντίθεση με τη νομοθετική πρόβλεψη για τη μη αναστολή της εκπαίδευσης λόγω μεταγωγής (άρθ. 35 περ. 9 ΣΚ) και φαίνεται να δημιουργεί σημαντικό πρόβλημα στη λειτουργία του σχολείου.

Ο Συνήγορος του Παιδιού ενημερώθηκε αναλυτικά για την λειτουργία του Γυμνασίου και του Λυκείου και συζήτησε με τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές τους σχετικά με αρκετά ζητήματα που αφορούν την εύρυθμη λειτουργία τους.

Επί πλέον τέθηκε από την Διεύθυνση το ζήτημα της απουσίας Τεχνικής Εκπαίδευσης που θα ανταποκρινόταν περισσότερο στις επαγγελματικές προοπτικές των κρατούμενων νέων μετά την αποφυλάκισή τους. Αναφέρθηκε δε η πρόταση για την δημιουργία Επαγγελματικού Λυκείου που θα μπορούσε να ικανοποιεί περισσότερο τις ανάγκες και προοπτικές των νέων που κρατούνται στο ΕΚΚΝΑ.

Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης: Κατά το χρόνο της αυτοψίας δεν υλοποιούνταν στο Κατάστημα Αυλώνα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης των κρατούμενων. Περιττεύει να καταγραφεί η σημασία της ύπαρξης τέτοιων προγραμμάτων, στο βαθμό που οι κρατούμενοι είναι νεαρής ηλικίας άτομα, τα οποία συνήθως δεν έχουν προλάβει να λάβουν οιαδήποτε επαγγελματική εκπαίδευση πριν την καταδίκη τους και πρόκειται να επανέλθουν στην κοινωνία σε παραγωγική ηλικία. Το ζητούμενο είναι, επομένως, όπως έχει εύστοχα εντοπιστεί και από την ψυχολόγο του καταστήματος, Δ. Θεοδωρακοπούλου (εισήγηση σε εκδήλωση με θέμα «*Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων και Συμβουλευτικές Υπηρεσίες: ανθρωπογεωγραφίες κρατούμενων και αποσπάσματα στήριξης*»): «*η συνδρομή προγραμμάτων και ειδικά εκπαιδευμένων επαγγελματιών που θα κινητοποιούσαν τους κρατούμενους νέους προς μια ιδέα βελτίωσης του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνονται τη ζωή, τη ζωή τους. Η ίδια η φυλακή φαίνεται να λειτουργεί ως επίθεση στην ικανότητά τους να φαντάζονται και να σχεδιάζουν μια ζωή εκτός. Χρειάζονται επομένως, τη βοήθεια, τη στήριξη και την ενθάρρυνση να αποκτήσουν την χαμένη ελπίδα αλλά και την ικανότητα να ορίσουν στόχους για το ίδιο το μέλλον τους*».

Αυτονόητο είναι εξάλλου, πέραν του ψυχολογικού παράγοντα, ότι ο κίνδυνος της υποτροπής, καθώς και άλλοι κίνδυνοι για την ομαλή επανένταξή των κρατούμενων αναμένεται να είναι σημαντικά μικρότερος, εφόσον γνωρίζουν πιστοποιημένα κάποιο επάγγελμα. Δε φαίνεται ωστόσο να έχει υπάρξει καμία ουσιαστική μέριμνα για κάλυψη της στοιχειώδους ανάγκης επαγγελματικής εκπαίδευσης των νέων κρατούμενων, παρά τα αναμφίβολα μεγάλα οφέλη που θα απέφερε η σχετική ενεργοποίηση των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και τη νομοθετική πρόβλεψη.

Λοιπά προγράμματα: Κατά περιόδους λειτουργούν εντός του καταστήματος εκπαιδευτικά – ενημερωτικά συνήθως προγράμματα μικρής διάρκειας εκ μέρους κοινωνικών φορέων. Ωστόσο υπάρχει ανάγκη τέτοιου είδους παρεμβάσεις και

προγράμματα να ενισχυθούν, λαμβάνοντας υποστήριξη από το Υπουργείο Δικαιοσύνης και την Διοίκηση του Καταστήματος.

10) Εργασία και ασφάλιση

Ισχύουσα Νομοθεσία

Όπως σε κάθε Κατάστημα Κράτησης έχουν θεσπιστεί θέσεις εργασίας για κρατούμενους, ώστε να καλύπτονται οι λειτουργικές ανάγκες του (άρθ. 40, 41 ΣΚ, άρθ. 20 παρ. 5 Κανονισμού), έτσι και στο ΕΚΚΝ Αυλώνα προβλέπονται θέσεις καθαριότητας, αρτοποιείου, μαγειρείου, πλυντηρίων, αποθήκης τροφίμων κ.ά.. Η ανάληψη των ανωτέρω εργασιών γίνεται για τρίμηνη διάρκεια, με δυνατότητα ανανέωσης μετά από αιτιολογημένη απόφαση του Πενταμελούς Συμβουλίου Εργασίας Κρατουμένων.

Το Συμβούλιο αυτό, στο οποίο προεδρεύει ο αρμόδιος δικαστικός λειτουργός (Επόπτης Εισαγγελέας), εξετάζει όλες τις αιτήσεις για εργασία των κρατουμένων και αποφασίζει τελικά για την έγκριση ή απόρριψή τους, καθώς και για την κατανομή και εποπτεία, το ωράριο και τους όρους εργασίας των κρατουμένων. Σύμφωνα μάλιστα με την παρ. 4 του άρθ. 41 ΣΚ: *«Ιδιαίτερα για τις βοηθητικές εργασίες συντάσσεται πίνακας αυτών που επιθυμούν να τις εκτελούν και από αυτόν επιλέγονται εργαζόμενοι κατά χρονολογική σειρά υποβολής αίτησής τους. Παράλειψη προηγούμενης χρονολογικά αίτησης αιτιολογείται ειδικά»*. Επίσης η παρ. 5 του άρθ. 20 του Κανονισμού ορίζει ότι: *«Η τήρηση της σειράς προτεραιότητας των κρατουμένων που ζητούν να τοποθετηθούν σε βοηθητική εργασία, η εναλλαγή τους ανά τρίμηνο ή η αιτιολογημένη περαιτέρω παραμονή τους στη θέση στην οποία έχουν τοποθετηθεί ελέγχονται από τον εισαγγελέα επόπτη, όπως και κάθε άλλο θέμα σχετικό με την εργασία και την απασχόληση εντός του καταστήματος σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις»*.

Οι κρατούμενοι μπορούν να εργάζονται και για δικό τους λογαριασμό ή έπειτα από παραγγελία του κρατικού ή ιδιωτικού φορέα, στο χώρο κράτησής τους ή άλλο κατάλληλο χώρο του καταστήματος, κατόπιν συνεννόησης του εργοδότη με το Συμβούλιο της Φυλακής και εφόσον δεν εμποδίζεται η ασφάλεια ή η εύρυθμη λειτουργία του καταστήματος (άρθ. 41 παρ. 5 άρθ. 41 ΣΚ).

Οι κρατούμενοι, ανάλογα με τη βαρύτητα και εξειδίκευση της εργασίας που παρέχουν, έχουν το ευεργέτημα της μείωσης της ποινής τους, λόγω υπολογισμού των ημερών εργασίας τους, σύμφωνα με τα προεδρικά διατάγματα υπ' αρ. 342/2000/ΦΕΚ296Α, 107/2001/ΦΕΚ 97 Α' και 378/2001/ΦΕΚ252 Α'. Εκτός αυτού του ευεργετήματος, οι εργαζόμενοι κρατούμενοι σε διάφορους παραγωγικούς τομείς, όπως στα αρτοποιεία, αμείβονται με συμβολικό ημερομίσθιο (δώρημα), ανάλογα με το είδος της παρεχόμενης εργασίας, από τον ειδικό Λογαριασμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Κεφάλαια Εργασίας Κρατουμένων» και η αμοιβή κατατίθεται στον ατομικό λογαριασμό του κάθε κρατούμενου, στο λογιστήριο του Καταστήματος (άρθ. 43 ΣΚ).

Ο ΣΚ αφιερώνει το Γ' τμήμα του 6^{ου} κεφαλαίου (άρθ. 47-50) στην ασφάλιση των κρατουμένων, στην οποία περιλαμβάνει μόνο την ασφάλιση κατά κινδύνου ατυχήματος των κρατουμένων που εργάζονται σε θέσεις εργασίας μέσα στις φυλακές ή παρακολουθούν προγράμματα κατάρτισης (άρθ. 47 ΣΚ), καθώς και παροχές υγειονομικού και φαρμακευτικού χαρακτήρα σε είδος (άρθ. 48). Έτσι οι κρατούμενοι που εργάζονται μέσα στο Κατάστημα, ασφαρίζονται, ανάλογα με την βαρύτητα και επικινδυνότητα της εργασίας (π.χ. σε οικοδομικά συνεργεία, μηχανολογικά

εργαστήρια, κλ.π.), σύμφωνα με κοινή απόφαση των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Δικαιοσύνης, στο ΙΚΑ κατά του κινδύνου ατυχήματος. Οι προβλεπόμενες ασφαλιστικές εισφορές βαρύνουν το Υπουργείο Δικαιοσύνης (Κεφάλαια Εργασίας Κρατουμένων).

Διαπιστώσεις

Κατά την επίσκεψή μας διαπιστώσαμε ότι η πλειονότητα των κρατουμένων δεν έχει πρόσβαση στην εργασία, καθώς αναφέρθηκε ότι εργάζονταν μόνο περίπου 30 κρατούμενοι σε 15 θέσεις με αποτέλεσμα να πραγματοποιούνται από αυτούς και διπλά μεροκάματα. Ωστόσο η ευεργεσία από την πρόσβαση των κρατουμένων είναι προφανής και τούτο επισημάνθηκε τόσο από την κοινωνική υπηρεσία όσο και από τους ψυχολόγους.

Κατά καιρούς εξάλλου έχουν διατυπωθεί, στο πλαίσιο επισκέψεων του Συνηγόρου του Πολίτη, παράπονα σχετικά με τις διαδικασίες, μέσω των οποίων προτιμώνται τελικά ορισμένοι κρατούμενοι ή αποκλείονται άλλοι (οι οποίοι ενδεχομένως εμποδίζονται ακόμη και στο να υποβάλουν αίτηση), λόγω ακριβώς της σημασίας που έχει για την προσμέτρηση της ποινής το να αναλάβει κάποιος κρατούμενος μία από τις πολύ περιορισμένες αριθμητικά θέσεις εργασίας. Σημειώνεται ακόμη ότι έχουν υπάρξει υπόνοιες ότι μικρός αριθμός κρατουμένων καταλαμβάνουν περισσότερες της μίας θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα να έχουν διπλά μεροκάματα, κατ' αποκλεισμό προφανώς άλλων κρατουμένων.

Τέλος, σήμερα στο ΕΚΚΝ Αυλώνα δεν υπάρχει καμία περίπτωση κρατουμένου, που να εργάζεται εκτός του καταστήματος ενώ δεν κατέστη δυνατό να καταγράψουμε αν υπάρχουν εργαζόμενοι κρατούμενοι σε θέσεις που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθ. 43 παρ. 1 ΣΚ, οι οποίοι να λαμβάνουν το συμβολικό δώρημα.

11) Ειδικότερα ζητήματα

α) Αιφνιδιαστικοί έλεγχοι προσώπων και πραγμάτων

Κατά την επίσκεψή μας οι κρατούμενοι παραπονέθηκαν ότι υφίστανται: α) συχνές αιφνιδιαστικές εισβολές του σωφρονιστικού προσωπικού στα κελιά τους κατά τη διάρκεια της νύκτας, και β) έλεγχο των προσωπικών τους αντικειμένων, όπως αιφνιδιαστικό άνοιγμα τσαντών ή σάκων στα κελιά, χωρίς την επίκληση κάποιας ιδιαίτερης αιτιολογίας.

Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 9 του Κανονισμού, η διενέργεια τέτοιου είδους πράξεων δεν επαφίεται στην κρίση του σωφρονιστικού υπαλλήλου, αλλά προϋποθέτει τη συνδρομή ειδικών λόγων (πρόληψη διατάραξης της τάξης, αποτροπή τέλεσης πειθαρχικών ή ποινικών παραβάσεων). Επιπροσθέτως οι έρευνες αυτές, που μπορεί να συνίστανται σε λεπτομερή έλεγχο χώρων, προσώπων και πραγμάτων, πρέπει να διεξάγονται χωρίς να θίγεται η αξιοπρέπεια των κρατουμένων ή να προκαλείται φθορά σε προσωπικά τους αντικείμενα.

β) Ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις βάσει του Σωφρονιστικού Κώδικα και του Κανονισμού Λειτουργίας Ειδικών Καταστημάτων Κράτησης Νέων

Κατά την επίσκεψή μας διαπιστώσαμε ότι υπάρχει ελλιπής έως ανύπαρκτη ενημέρωση των κρατουμένων για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους.

Αντίθετα ο Κανονισμός προβλέπει ότι κατά την είσοδό του στο Κατάστημα ο κρατούμενος ενημερώνεται από τον Εισαγγελέα Επόπτη σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του (άρθ. 10, παρ. 1 στοιχ. γ'). Ο ΣΚ εξάλλου (άρθ. 24 παρ. 2) ορίζει ότι: «ο Διευθυντής ενημερώνει τον κρατούμενο για τα δικαιώματα και τις

υποχρεώσεις του, καθώς και για το εσωτερικό κανονισμό του καταστήματος κράτησης και παραδίδει στον κρατούμενο σχετικό ενημερωτικό έντυπο, που εκδίδεται με ευθύνη και φροντίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Οι αλλοδαποί κρατούμενοι ενημερώνονται για τα παραπάνω σε γλώσσα που κατανοούν. Δεν αποκλείεται και η συνδρομή της οικείας προξενικής Αρχής...».

γ) Η κατάσταση του προσωπικού που υπηρετεί στο ΕΚΚΝΑ

Από την επικοινωνία μας με τους εργαζομένους στο Κατάστημα, (κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, διοικητικούς υπαλλήλους, σωφρονιστικούς υπαλλήλους) αποκομίσαμε την εντύπωση ότι αρκετά μέλη από το προσωπικό αυτό, σε διαφορετικό φυσικά βαθμό ο καθένας ανάλογα με τα χρόνια υπηρεσίας τους, το αντικείμενο της απασχόλησής τους και την προσωπικότητά τους, διακατέχονται από έντονη αγωνία και αίσθημα ματαίωσης και αδυναμίας αντιμετώπισης των προβλημάτων του καταστήματος προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών για τους νεαρούς κρατουμένους.

III) ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

A. Εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας

1) Κτιριακές εγκαταστάσεις και παροχές

α) Η κατάσταση των περισσότερων χώρων του καταστήματος είναι εξαιρετικά προβληματική από άποψη υγιεινής, κυρίως των χώρων αποθήκευσης τροφίμων, απορριμμάτων και των μαγειρειών. Για την πληρέστερη εικόνα των ανωτέρω χώρων θα πρέπει κατά την άποψη του Συνηγόρου του Πολίτη να διενεργηθεί έλεγχος από το Σώμα Επιθεωρητών Υπηρεσιών Υγείας και Πρόνοιας βάσει του άρθρου 6 παρ. 11 Ν. 2920/2001 εκτός του τακτικού ελέγχου, που διενεργεί η Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας της Νομαρχίας Αττικής.

Εκτός των παραπάνω χώρων θα πρέπει να ελεγχθεί και η καταλληλότητα προς πόση του νερού, η κατάσταση των σωληνώσεων ύδρευσης και αποχέτευσης, η κατάσταση των θερμαντικών σωμάτων και του καυστήρα, καθώς και οι όροι λειτουργίας αυτών.

β) Πέραν του επικίνδυνου για την υγεία χαρακτήρα μέρους των εγκαταστάσεων, ο Συνηγός του Πολίτη διαπίστωσε ότι είναι αναγκαία η βελτίωση των λοιπών εγκαταστάσεων, με επεμβάσεις που θα αναβαθμίσουν την ποιότητα διαβίωσης των κρατουμένων και θα επηρεάσουν θετικά την ψυχολογία τους, η οποία εμφανίζεται ιδιαίτερα βεβαρημένη. Προτείνεται λ.χ. ακόμη και με αξιοποίηση των ίδιων των κρατουμένων στο πλαίσιο της εργασίας εντός του καταστήματος, ανανέωση του χρώματος στους τοίχους, στους εσωτερικούς και στους προαύλιους χώρους, αλλά και άλλου είδους επισκευές και βελτιώσεις που υποδεικνύονται από τη Διεύθυνση και δεν έχουν απαραίτητα μεγάλο κόστος.

γ) Σκόπιμο θα ήταν να διερευνηθεί η υποδειχθείσα δυνατότητα αξιοποίησης του υπάρχοντος κενού κτιρίου εντός του ΕΚΚΝΑ, το οποίο χρήζει, σύμφωνα με όσα υποστηρίχθηκαν από τη Διεύθυνση του Καταστήματος, σχετικά μικρού κόστους παρεμβάσεων, προκειμένου να καταστεί κατάλληλο και να συμβάλει σε μερική αποσυμφόρηση. Υπενθυμίζεται ότι, κατά το χρόνο σύνταξης της παρούσας έκθεσης, στο Κατάστημα Αυλώνα κρατούνταν περίπου 390 νέοι σε υποδομές για 150 κρατουμένους.

δ) Πρέπει να υπάρξει η απαραίτητη μέριμνα και λήψη εκ μέρους του Υπουργείου κατάλληλων μέτρων από πλευράς υποδομής, για το διαχωρισμό ιδιαίτερων κατηγοριών κρατουμένων, όπως οι υπόδικοι και οι μικρής ηλικίας ανήλικοι.

ε) Σε ό,τι αφορά τις παροχές ειδών κρίνεται επιτακτική η ανάγκη να διανέμονται σε όλους ανεξαιρέτως τους κρατουμένους τουλάχιστον σαπούνι, σαμπουάν και χαρτί υγείας και να υπάρχει καθημερινά παροχή ζεστού νερού.

στ) Πρέπει να καταβληθεί μεγαλύτερη φροντίδα για την ποιότητα του φαγητού, για την οποία υπάρχουν σταθερά παράπονα, με αξιοποίηση κρατουμένων με σχετικές γνώσεις, ή οργάνωση σχετικού προγράμματος επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόληση στη συνέχεια των καταρτισμένων κρατουμένων.

2) Υγειονομική περίθαλψη

α) Είναι κοινός τόπος ότι τα Καταστήματα Κράτησης αποτελούν χώρους που επηρεάζουν σημαντικά τόσο τη σωματική όσο και την ψυχική υγεία των εγκλειστών. Ως εκ τούτου η ανάγκη για παροχή ιατρικής φροντίδας είναι αυξημένη και θα πρέπει να παρέχεται σε 24ωρη βάση. Η τακτική, επομένως, που ακολουθείται και σε άλλα καταστήματα να αναγνωρίζονται ως υπηρεσία υπαίθρου και να τοποθετούνται σε

αυτά περιστασιακά νέοι ανειδίκευτοι ιατροί θα μας έβρισκε σύμφωνους, υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι θα υπήρχε συνεπικουρία και από ειδικευμένο προσωπικό, καλύπτοντας τις ανάγκες των κρατουμένων επί 24ώρου βάσεως.

β) Θα πρέπει να διενεργηθεί έλεγχος από το Υπουργείο Δικαιοσύνης για την πληρότητα της φαρμακευτικής κάλυψης των κρατουμένων ανηλίκων, και εφόσον επιβεβαιωθεί η ύπαρξη ελλείψεων που μας καταγγέλλονται σε σταθερή βάση, να ληφθούν άμεσα τα αναγκαία μέτρα για την επίλυση του προβλήματος, που θέτει σε κίνδυνο την υγεία νέων ανθρώπων.

3) Αθλητικές δραστηριότητες και ψυχαγωγία

Αν και στο άρθρο 34 ΣΚ προβλέπεται ως δικαίωμα του κρατουμένου η συμμετοχή του σε αθλητικές δραστηριότητες, εφόσον βέβαια υπάρχουν εντός του Καταστήματος Κράτησης, στην πράξη ο προαύλιος χώρος της φυλακής παρουσιάζει την εικόνα εγκατάλειψης. Ως εκ τούτου θα προτείναμε τη διαμόρφωση και τον εξοπλισμό του προαύλιου χώρου, ώστε να γίνει κατάλληλος για αθλητικές δραστηριότητες, καθώς και την προμήθεια και διάθεση στους κρατουμένους επαρκούς σχετικού υλικού.

Μέριμνα πρέπει να υπάρξει για την επανενεργοποίηση του χώρου της βιβλιοθήκης με την παρουσία κατάλληλου προσωπικού. Η βιβλιοθήκη θα μπορούσε να λειτουργήσει σαν πολύ-χώρος ψυχαγωγίας των νέων κρατουμένων, προσφέροντας μια ευχάριστη και δημιουργική διέξοδο στις ατελείωτες ώρες απραξίας, την οποία εντοπίζουν και οι ίδιοι οι κρατούμενοι ως έναν από τους κύριους λόγους που επιβαρύνουν την ψυχική τους κατάσταση και ενθαρρύνουν τις προστριβές. Για την βέλτιστη αξιοποίηση του χώρου προτείνεται ο εξοπλισμός του με ψυχαγωγικά παιχνίδια, τηλεόραση, βιβλία και περιοδικά, αλλά και η οργάνωση προγραμμάτων (λ.χ. θεατρικών εκδηλώσεων, ζωγραφικής).

4) Επικοινωνία με τον έξω κόσμο

Με δεδομένη τη μεγάλη σημασία της επικοινωνίας των κρατουμένων με τον έξω κόσμο, αλλά και τη διαπίστωση του προβλήματος λόγω του κόστους των τηλεκαρτών, οι οποίες μετατρέπονται συχνά σε αντικείμενο εκβιασμού μεταξύ των κρατουμένων, ο Συνήγορος του Πολίτη προτείνει τη διερεύνηση από το Υπουργείο τρόπων (έστω μερικής) ρύθμισης. Ενδεικτικά καταγράφεται εδώ πρόταση που μας διατυπώθηκε κατά το χρόνο της επίσκεψης από τον Διευθυντή του Καταστήματος για διερεύνηση της δυνατότητας μείωσης του κόστους επικοινωνίας, ή χορήγησης δωρεάν χρόνου ομιλίας (συγκεκριμένης διάρκειας) για τους κρατουμένους εκ μέρους του ΟΤΕ.

5) Νομική Συμπαράσταση

Το ζήτημα της απουσίας νομικής συμβουλευτικής και ενημέρωσης των κρατουμένων είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων τους ενώπιον της δικαιοσύνης, αλλά και εντός του Καταστήματος. Ως εκ τούτου είναι επιτακτική ανάγκη να προβλεφθεί η παρουσία σε εβδομαδιαία βάση δικηγόρου, ενδεχομένως σε συνεργασία με τον οικείο δικηγορικό σύλλογο, με σκοπό αρχικά την ενημέρωση των κρατουμένων και τη μετέπειτα παραπομπή τους στο σύστημα παροχής δωρεάν νομικής βοήθειας. Η επανενεργοποίηση του αναφερόμενου παραπάνω προγράμματος νομικής βοήθειας, που την περίοδο αυτή έχει διακοπεί, θεωρείται επίσης απαραίτητη και φυσικά θα πρέπει να υπάρξει πρόβλεψη, ώστε να έχει πανελλαδική εμβέλεια.

6) Εκπαίδευση των κρατουμένων

α) Θα πρέπει να υπάρξει ειδική πρόβλεψη για τις μεταγωγές των μαθητών κρατουμένων ώστε να μην διακόπτεται βίαια η φοίτησή τους και, μάλιστα, όταν στο Κατάστημα στο οποίο μεταγόνται δεν λειτουργεί αντίστοιχη σχολική μονάδα.

β) Επιπροσθέτως, ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι θα πρέπει να υπάρξει συνεργασία μεταξύ του Υπουργείου Δικαιοσύνης και του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, ώστε να υπάρχει επαρκής αριθμός εκπαιδευτικών, που να εξασφαλίζει τη δυνατότητα πρόσβασης σε όλους τους κρατουμένους που επιθυμούν να φοιτήσουν στο σχολείο. Ειδική μελέτη και πρόβλεψη θα πρέπει να υπάρξει ως προς την λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου, ώστε να διασφαλιστεί η επάρκεια εκπαιδευτικών, η κατάλληλη προετοιμασία και η υποστήριξή τους με τα αναγκαία βιβλία και λοιπά εκπαιδευτικά μέσα, ανταποκρινόμενα στα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των μαθητών του (αναλφάβητοι και ξενόγλωσσοι μαθητές, ηλικίας άνω των 15 χρόνων). Ως προς την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, κρίνεται σκόπιμο να μελετηθεί και η προοπτική λειτουργίας Επαγγελματικού Λυκείου, με μαθήματα και ειδικότητες που βρίσκονται πιο κοντά στις ανάγκες και τις επαγγελματικές προοπτικές των κρατούμενων νέων.

γ) Το Υπουργείο πρέπει να εξετάσει επίσης κατά προτεραιότητα την ανάγκη άμεσης και σε διαρκή βάση υλοποίησης προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, τα οποία θα μπορούσαν να συμβάλλουν σημαντικά στην ομαλή κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων, αλλά και στη βελτίωση του κλίματος στο Κατάστημα.

7) Εργασία και ασφάλιση των κρατουμένων

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπίστωσε ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό κρατουμένων εργάζεται, παρόλο ότι το επιθυμούν περισσότεροι, ενώ, καταγγέλλεται ότι δεν είναι απόλυτα σαφής ο τρόπος επιλογής. Επιβάλλεται επομένως η αυστηροποίηση του συστήματος επιλογής, ορθολογική κατανομή των θέσεων ώστε να έχουν πρόσβαση σε εργασία (και ευεργετικό υπολογισμό) κατά το δυνατό περισσότεροι κρατούμενοι, καθώς και η εναλλαγή κρατουμένων στις θέσεις εργασίας κατά τακτά διαστήματα, για τον ίδιο λόγο. Οι επιλογές θα πρέπει να είναι αιτιολογημένες ειδικά, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία.

Επιπλέον θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, λ.χ. πρόβλεψη για καθαρισμό των χώρων του σχολείου, που δεν υπάρχει σήμερα, πρόβλεψη θέσης «διερμηνέα» για την επαφή με την κοινωνική υπηρεσία και τους ψυχολόγους, θέσεις για την επισκευή και συντήρηση των κτιριακών εγκαταστάσεων.

8) Ενημέρωση κρατουμένων για τα δικαιώματά τους

Η διάταξη του άρθρου 24 παρ. 2 ΣΚ θα πρέπει να εφαρμόζεται σχολαστικά και όλοι οι κρατούμενοι θα πρέπει να εφοδιάζονται με ειδικό ενημερωτικό έντυπο, αλλά και να τους δίνεται πρόσβαση στον Εσωτερικό Κανονισμό του Καταστήματος.

Για τους αλλοδαπούς κρατουμένους θα πρέπει να καταβάλλεται κάθε φροντίδα για την ενημέρωσή τους σε γλώσσα που κατανοούν. Ούτως ή άλλως θα πρέπει να υπάρχει πρόβλεψη για την παρουσία διερμηνέα για εκείνους τους αλλοδαπούς κρατουμένους, που αδυνατούν να επικοινωνήσουν στα ελληνικά.

9) Επιτάχυνση διαδικασιών αποφυλάκισης

Τα αρμόδια Υπουργεία θα μπορούσαν να υποδείξουν στους φορείς και υπηρεσίες, που εποπτεύουν, την αναγκαιότητα αποφυγής καθυστερήσεων, κατά τη διαχείριση ερωτημάτων και προτάσεων της αρμοδιότητάς τους, ιδίως στο πλαίσιο

περαιώσης των διαδικασιών για την αποφυλάκιση των κρατουμένων (λ.χ. επιτάχυνση διαδικασιών απάντησης σε ερωτήματα προς τη Διεύθυνση Αλλοδαπών σχετικά με το εάν είναι εφικτή η απέλαση ή όχι).

10) Αιφνιδιαστικοί έλεγχοι

Όταν παρίσταται ανάγκη για τη διενέργεια αιφνιδιαστικού ελέγχου σύμφωνα με τα παραπάνω θα πρέπει οι έλεγχοι αυτοί να καταχωρούνται εγγράφως σε ειδικό προς τούτο βιβλίο του καταστήματος ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος της νομιμότητάς τους.

B. Νομοθετικές προτάσεις

1) Επιβολή ποινικού σωφρονισμού και προσωρινής κράτησης από τα 16

Η έναρξη της ποινικής ευθύνης σε μικρή ηλικία ίσως να ανταποκρινόταν στις κοινωνικές αντιλήψεις παλαιότερων εποχών, αλλά σήμερα η μείωση του ορίου ηλικίας χαρακτηρίζεται ακόμα και ως *πολιτισμική οπισθοδρόμηση*. Άξια μνείας είναι η σύσταση, που απευθύνουν οι Κανόνες του Πεκίνου στα κράτη μέλη να αποφεύγουν την έναρξη της ποινικής ευθύνης σε πρώιμο ηλικιακό στάδιο, λαμβάνοντας υπόψη τη συναισθηματική, διανοητική και ψυχική ωριμότητα. Έτσι η πρόβλεψη για την επιβολή περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων από την ηλικία των 15 ετών και πάνω, κινείται στην παραπάνω οπτική.

Λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη την επιστημονική τεκμηρίωση σχετικά με τα οφέλη της κράτησης, ειδικά στους ανηλίκους, την παρατήρηση σχετικά με το είδος των αδικημάτων στα οποία εμπλέκονται οι μικρότερης ηλικίας κρατούμενοι (βλ. παραπάνω), όσο και τη άκρως προβληματική κατάσταση και τις συνθήκες διαβίωσης στο Κατάστημα Κράτησης Αυλώνα (και γενικά στα Καταστήματα Κράτησης Νέων), ο Συνήγορος του Πολίτη έχει προτείνει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, στο πλαίσιο της ανοικτής διαβούλευσης για το σχετικό νομοσχέδιο (πλέον νόμο 3860/2010) την επέκταση της ηλικίας αυτής στα 16 έτη. Σημειώνεται και εδώ ότι το ελάχιστο ηλικιακό όριο των 16 ετών ισχύει σήμερα σε χώρες, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Πολωνία και το Βέλγιο, ενώ είναι σαφής στη διεθνή βιβλιογραφία, αλλά και στο δημόσιο λόγο πολλών κρατών, η τάση ακριβώς να αυξηθούν κατά το δυνατό τα ελάχιστα ηλικιακά όρια για την έναρξη του ποινικού σωφρονισμού (φθάνοντας ακόμη και στα 18 έτη, που ισχύει στο Λουξεμβούργο).

Η αύξηση του ηλικιακού αυτού ορίου, ενδεχομένως στο πλαίσιο μελλοντικών νομοθετικών μεταρρυθμιστικών πρωτοβουλιών του Υπουργείου, θα συνέβαλλε στη μερική αποσυμφόρηση των Καταστημάτων Κράτησης και, επομένως στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κρατουμένων. Ιδίως όμως θα απέτρεπε ακόμη περισσότερο, σε σχέση με τη σημερινή κατάσταση, την αδιαμφισβήτητα πλέον αρνητική εμπλοκή των ανηλίκων σε ένα Σύστημα που τους στερεί την ελευθερία, χωρίς να υπόσχεται υπό τις παρούσες συνθήκες οποιοδήποτε όφελος, υπό την οπτική του συμφέροντος του παιδιού (ΔΣΔΠ άρθ. 3).

2) *Ενίσχυση του θεσμού της τμηματικής έκτισης την ποινής (άρθρο 63 ΣΚ) για τους ανήλικους και νεαρούς ενήλικους κρατούμενους, καθώς και της αντικατάστασης της ποινής με κοινωφελή εργασία (άρθ. 64 ΣΚ, 122 ΠΚ).*

Σήμερα τμηματική έκτιση της ποινής μπορούν να ζητήσουν με αίτησή τους προς το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής, μόνο οι κατάδικοι των οποίων η ποινή έχει μετατραπεί σε χρηματική. Οι κατάδικοι που δικαιούνται τμηματική έκτιση ποινής μπορούν, αντί αυτής, να ζητήσουν με αίτησή τους από το ίδιο Δικαστικό Συμβούλιο, την παροχή κοινωφελούς εργασίας στην τοπική αυτοδιοίκηση (Δήμους) ή άλλους φορείς που την έχουν αποδεχτεί (σχετική περί οργάνωσης παροχής κοινωφελούς εργασίας η κοινή υπουργική απόφαση αρ. 108842/1997-ΦΕΚ 1104 Β).

Λαμβάνοντας υπόψη την ωφελιμότητα της εν λόγω πρόβλεψης ιδίως για τους νεαρής ηλικίας κρατούμενους, αλλά και για το ίδιο το Σωφρονιστικό Σύστημα, προτείνεται να γίνουν οι αναγκαίες νομοθετικές παρεμβάσεις, ώστε να εξειδικευθούν οι παραπάνω ρυθμίσεις και να προχωρήσει και να διευρυνθεί κατά το δυνατό η εφαρμογή τους. Προτείνεται ειδικότερα η διαμόρφωση σαφούς διαδικασίας για την υλοποίηση των εν λόγω δυνατοτήτων με τη ρύθμιση όλων των ειδικότερων θεμάτων (λ.χ. ζητήματα ασφαλιστικής κάλυψης όσων παρέχουν κοινωφελή εργασία). Αναγκαία θεωρείται και η ενεργοποίηση του Υπουργείου προς την κατεύθυνση της θεσμικής κάλυψης και ενίσχυσης/ενθάρρυνσης φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα να αποδεχθούν την παροχή κοινωφελούς εργασίας, ώστε να καταστεί και στην πράξη περισσότερο εφαρμόσιμη η δυνατότητα επιλογής της κοινωφελούς εργασίας αντί της κράτησης.

Στο ίδιο πνεύμα κρίνεται ακόμη περισσότερο επιβεβλημένη η προώθηση και ενίσχυση της εφαρμογής του μέτρου της κοινωφελούς εργασίας στους ανήλικους (άρθ. 122 ΠΚ), με ειδικές προβλέψεις, ιδίως ως προς το ισχύον ασφαλιστικό καθεστώς απασχόλησης των νέων, προκειμένου οι τελευταίοι να μην οδηγούνται στο Κατάστημα Κράτησης, με τις συνθήκες που εκτέθηκαν παραπάνω και τις αυτονόητες βλαπτικές συνέπειες του εγκλεισμού.

3) *Ενημέρωση για τις δυνατότητες επανένταξης*

Θα πρέπει να προβλεφθεί ρητά έγκαιρη ατομική ενημέρωση κάθε αποφυλακιζόμενου, σχετικά με τις δυνατότητες επανένταξης πριν την αποφυλάκιση του από την αρμόδια κοινωνική υπηρεσία του Καταστήματος, με την εισαγωγή σχετικής διάταξης στον οικείο Κανονισμό και πρόβλεψης για την διανομή σχετικών ενημερωτικών φυλλαδίων στους νέους που πρόκειται να αποφυλακισθούν σύντομα.

Ενδεικτικά, ως προς τη χρησιμότητα της προτεινόμενης ρύθμισης σημειώνεται ότι σήμερα οι άποροι αποφυλακιζόμενοι μπορούν να απευθυνθούν στον ΟΑΕΔ του τόπου της κατοικίας τους, αφού έχουν προμηθευτεί και σχετικό εισηγητικό σημείωμα της κοινωνικής Υπηρεσίας του Καταστήματος απ' όπου αποφυλακίστηκαν, για να ζητήσουν τη μικρή οικονομική βοήθεια που παρέχει ή να ενταχθούν σε κάποιο από τα προγράμματά του. Όμως στην πράξη ελάχιστοι κρατούμενοι γνωρίζουν για την ύπαρξη των προγραμμάτων αυτών και έτσι οι περισσότεροι στερούνται πρόσβασης στις σχετικές υπηρεσίες.

4) *Ρύθμιση μεταγωγής κρατούμενων μαθητών*

Το ζήτημα της μεταγωγής θα μπορούσε να ρυθμιστεί περαιτέρω και νομοθετικά ως προς τις μεταγωγές των μαθητών κρατούμενων με την προσθήκη στο άρθρο 35 περ. 9 του ΣΚ της φράσης : «...σε περίπτωση μεταγωγής κρατούμενου κάτω των 25 ετών, που φοιτά σε εκπαιδευτική μονάδα εντός του καταστήματος κράτησης, η

τελευταία θα γίνεται μόνο για εξαιρετικούς λόγους και εφόσον έχει εξασφαλιστεί η συνέχιση της φοίτησής του σε αντίστοιχη βαθμίδα στο κατάστημα κράτησης στο οποίο θα μεταχθεί».

5) Ζητήματα που συντελούν στην υπερ-φόρτωση του ΕΚΚΝΑ

Με δεδομένο το σοβαρό πρόβλημα που δημιουργείται λόγω της υπερ-φόρτωσης των Καταστημάτων και της αυξημένης κινητικότητας των κρατουμένων, που καθιστούν ιδιαίτερα δυσχερείς τις συνθήκες διαβίωσης τους, επιβαρύνουν σημαντικά την ψυχολογία των ανήλικων και νέων κρατουμένων, αλλά και δυσκολεύουν υπέρμετρα τη λειτουργία του Καταστήματος, κρίνεται αναγκαία η εξέταση τυχόν νομοθετικών παρεμβάσεων, που θα μπορούσαν να συντελέσουν σε μερική τουλάχιστον αποσυμφόρηση και αποτροπή απρόσφορων και (πολύπλευρα) βλαπτικών πρακτικών ιδιαίτερα ολιγοήμερης κράτησης. Κρίνεται ειδικότερα ότι θα ήταν σκόπιμο το Υπουργείο να επανεξετάσει τις περιπτώσεις: α) της ολιγοήμερης κράτησης ανήλικων και νεαρών κρατουμένων, λόγω αδυναμίας πληρωμής των δικαστικών εξόδων και των χρηματικών ποινών. Η ζημία τόσο για τα ίδια τα νεαρά άτομα (λ.χ. συγχρωτισμός με κρατούμενους για σοβαρά αδικήματα) όσο και για το ίδιο το Σύστημα Κράτησης (οικονομική και λειτουργική) είναι αυτονόητη. Θα μπορούσε επομένως να διερευνηθούν πιθανές εναλλακτικές, σε περίπτωση βεβαιωμένης αδυναμίας πληρωμής, λ.χ. παροχή κοινωφελούς εργασίας αντί της κράτησης, διαμόρφωση απλουστευμένου συστήματος χρέωσης οφειλών χωρίς να απαιτείται ΑΦΜ, διεύρυνση ευεργετήματος πενίας, ώστε να καλύπτει και πρόσωπα με μη νόμιμη διαμονή στη χώρα, εφόσον βεβαιώνεται η αδυναμία πληρωμής των δικαστικών εξόδων.